

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ ІЄРАРХІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ.....	2
Радісну історію розкажу вам.....	4
Короткі повідомлення	7
Папа: Нехай Різдво Господнє принесе мир Україні!.....	7
Блаженніший Святослав освятив горельєфи ісповідникам віри Павлові Василю та Софроніві Дмитерку	7
Єврокомісія рекомендувала не вживати слово «Різдво». Папа Франциск зреагував.....	8
Голова парламенту просить присвоїти звання «праведника» Андрею Шептицькому та Омеляну Ковчу..	8
У Новарі канонічно створено першу парафію Апостольського екзархату в Італії.....	9
Запрацював віртуальний український некрополь у Польщі.....	9
Книга про Блаженнішого Любомира Гузара.....	10
Ісусова молитва (6)	8
Тільки віруюча людина має доступ до джерела часу	9
Новини Апостольського екзархату Владика Богдан Дзюрах: «Наша віра пізнається за ставленням до наших ближніх»	10
Свята страва понад стравами	12
Чим українці відрізняються від інших націй?	15
Мій «прийомний син» – Сервер Мустафаєв.....	15
Папі Пію XII (VIII.1942).....	17
Ступити на дорогу братерства (29).....	19
Управа Шкільного Товариства Рідна Школа вітає Вас з прийдешнім Різдом Христовим та Новим роком	21
Іван Гречко: «Та вони зразу сліди за тобою зтирали, аби ти навіть в думці не вертатися десь туди».....	21

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ ІЄРАРХІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

Всесвітліші і всечесніші отці,
преподобні брати і сестри в монашестві,
дорогі в Христі брати і сестри!

ХРИСТОС РОЖДАЄТЬСЯ! СЛАВІМО ЙОГО!

*«Ангел же сказав їм: "Не бійтесь, бо я звіщаю вам велику радість,
що буде радістю всього народу:
Сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель, він же Христос Господь.
І ось вам знак: Ви знайдете дитя сповите, що лежатиме в яслах"».*
(Лк. 2, 9–11)

Словами Ангела Христова Церква звіщає нам усім велику **радість**: народження нашого Господа і Спаса, обіцяного на початку людської історії (Буття 3, 15) і воплоченого, коли сповнився час Божої обітниці (Гал. 4, 4). Народження Спасителя поклато край пануванню диявола і темних сил та визволило людство і людину від поневолення гріхом і від приреченості на смерть.

Тому з народженням Христа до нас завітала нова радість, незрівнянна з будь-якою дотепер званою у світі. Славна наша колядка не випадково говорить про те, що *«нова радість стала, яка не бувала»*. Це – радість повернення людства до оживляючої єдності з Богом, яку ми досягаємо через Господа нашого Ісуса Христа. Це – радість спасіння і визволення від гріха, яке дарує нам Господь, бо Він приходить з єдиною метою: «спасати народ свій від гріхів їхніх» (пор. Мт. 1, 21).

Тому немає кращого способу по-християнськи приготуватися до Христового Різдва і по-християнськи відсвяткувати його, як – допустити цю Божу радість до свого серця і життя у Таїнстві примирення і покаяння. То ж традиційно в наших парафіях в часі приготування до Різдва Христового душпастирі проводять дні духовної віднови, реколекції, запрошуючи вірних «приступити із довір'ям до престолу благодаті» (пор. Євр. 4, 16) та з «радістю зачерпнути воду із джерел спасіння» (Іс. 12, 3) у Таїнстві святої Сповіді. Сподіваємося, що і цього року, попри триваючі обмеження і карантинні норми, в наших спільнотах не забракло таких благодатних днів і моментів духовної віднови, а вірних заохочуємо і надалі користати з цього дару, який приносить нам Новонароджений Спаситель, щоб в наших душах оселився Божий мир, а серце сповнилося небесною і ангельською радістю (пор. Лк. 15, 7.10).

Звертаючись до пастухів у полі біля Вифлеему, Ангел Господній сповістив, що Спаситель їм «сьогодні» народився. Оце євангельське «сьогодні» започаткувало новий відлік історії, новий період благодаті. Проте, оскільки наш Господь – Спаситель всього людства, оте «сьогодні» має тривале, можна сказати – понадчасове значення. Воно стосується також і нас із вами. Спаситель народжується і для нас сьогодні, щоб наше «сьогодення» освятити, а нас у цьому сьогодні відкупити і обожествити.

А наше «сьогодні» так дуже потребує Божого спасіння! Бо в ньому ще триває змагання між добром і злом, в якому ми, полишені самі на себе, ніколи не здобудем перемогу. У ньому ми несемо тягарі наших гріхів, які лише Господня ласка може очистити і подолати. У нашому «сьогодні» кривавлять рани від війни на Сході України; воно позначене страхом перед смертоносним вірусом і смутком за померлими від нього рідними і близькими; до нас сьогодні так часто навідуються тривожні вістки, що збільшують у наших душах відчуття непевності, тривоги і страху.

У цьому нашому «сьогодні» для нас із Вами народжується Він – Христос Спаситель, Який прийшов, щоб ми мали життя і щоб вповні мали (пор. Йо. 10, 10), і Який сьогодні простягає до нас із ясел свої Божі руки і кличе з невимовною любов'ю: «Прийдіть до мене всі втомлені й обтяжені, і я облегу вас» (Мт. 11, 28).

Потішені нашим Новонародженим Спасителем та скріплені божественною благодаттю, ми самі можемо стати для наших ближніх носіями радості і надії, кличучи до них словами прадідівської колядки:

Нуте, нуте, браття сусіди,
Час вже забути про всякі біди.
Час понехати смутки, печалі,
Вже бо доволі ми їх зазнали.
Нині, нині хай нам вітає
Радість, що вічний Бог ся рождає!

Насамкінець Господній Ангел вказує на розпізнавальний знак, за яким пастушки віднайдуть Воплоченого Бога: «І ось вам знак: Ви знайдете дитя сповите,

” Христове Різдво вчить нас розпізнавати присутність нашого Бога в убогих, маргіналізованих, знедолених, страждених людях, і в них та через них оточувати нашою увагою, пошаною і турботливою любов'ю самого Воплоченого Бога.

що лежатиме в яслах» (Лк. 2, 12). В убогій незахищеній дитині пастухи віднаходять Спаса світу. У цій дитині вони Його зустрічають і віддають йому поклін, а царі складають перед ним свої дари. Від того часу і назавжди убога людина стає таїнством присутності Бога, місцем зустрічі віруючих з Богом.

Таким чином, Христове Різдво вчить нас розпізнавати присутність нашого Бога в убогих, маргіналізованих, знедолених, страждених людях, і в них та через них оточувати нашою увагою, пошаною і турботливою любов'ю самого Воплоченого Бога. Саме різдвяний час, коли навколо панує радісний родинний настрій, спонукає нас ще більше звертати увагу на тих, кому поруч з нами бракує людського тепла, уваги і підтримки. Наближаючись до них в поставі милосердної любові і служіння, ми водночас робимо крок назустріч Богові.

У нашому народі існує гарний звичай на Святвечір залишати за святковим столом одне місце порожнім, як знак пам'яті про рідних і близьких померлих, але також – як знак відкритості до потребуючого вбогого. Нехай цей гарний звичай не залишиться лише давнім ритуалом, нехай радше стане спонукою до дії, щоб віддати шану Христові у потребуючій людині і то цілком конкретно: прийняти в дім мігранта, підтримати новоприбулого із рідної землі, – адже і ми самі ще зовсім недавно зазнали труднощів і поневірян мігрантів!; поділитися харчами чи одягом із тими, хто їх потребує; навідатися до недужого; подарувати усмішку і добре слово пригнобленій людині. Роблячи це, ми відкриватимемо у нашому житті щораз то більше таїнственну присутність Бога, Який приходить до нас у невинному Дитяті та наближається до нас у кожній потребуючій нашого тепла, підтримки і солідарності людині.

Дорогі у Христі брати і сестри! Вітаємо Вас усіх із Різдом Христовим та молитовно зичимо наповнитися радістю і вже сьогодні досвідчити благословляючу десницю нашого Господа над вами, над вашими рідними і усіма, кого ви носите в своїх думках, серцях і молитвах. Ділімося скарбом нашої віри і нашою різдвяною радістю та українською колядою із тими людьми, серед яких живемо, щоб кожна наша зустріч і кожне спілкування стали нагодою відчутти близькість Бога, поклонитися Йому у наших ближніх і з вірою закликати: **«Христос рождається!» – «Славимо Його!»**.

Дано в Лондоні, Мюнхені, Римі, Парижі й Києві дня 4 грудня 2021 р.Б.,

Єпископ Кеннет НОВАКІВСЬКИЙ Єпископ єпархії Пресвятої Родини в Лондоні
Єпископ Богдан ДЗЮРАХ Апостольський екзарх для українців в Німеччині й Скандинавії
Єпископ Діонісій ЛЯХОВИЧ Апостольський екзарх для українців в Італії
Єпископ Гліб ЛОНЧИНА Апостольський адміністратор єпархії святого Володимира в Парижі
Єпископ Степан СУС Куріяльний єпископ, голова Пасторально-міграційного відділу Патріяршої курії УГКЦ

Вифлєсм, бл. 1880 р.

Світлина: Бібліотека образотворчого мистецтва Гарвардського університету

РАДІСНУ ІСТОРІЮ РОЗКАЖУ ВАМ...

Розповідь, яку розпочинаємо, тяжко зрозуміти. Це розповідь про пониження Бога, що, зійшовши з неба, став людиною. У реальній людській постаті, народжений матір'ю, яка належала до даного народу.

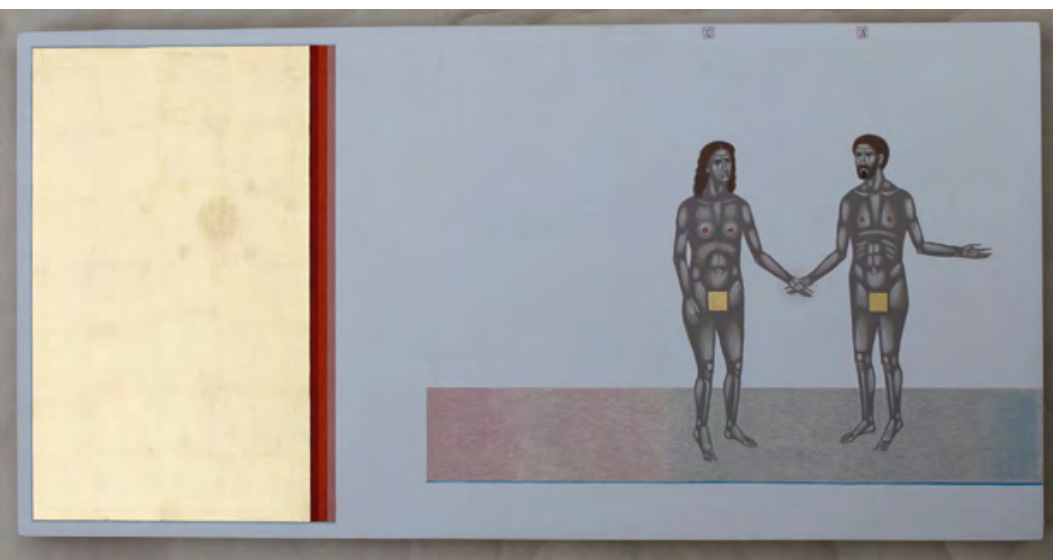
Люди забули за Бога. Бог створив людину і любив її. Людина підносила свої очі й серце до Бога й також любила його. Бог був осередком людського життя і людина почитала Бога й служила йому і була щаслива. Була в раю. Людина любила Бога добровільно. Бо Бог обдарував її свобідною волею. Якщо б людина не мала вибору, свободи волі, вона не могла б любити, бо до любови не можна змушувати нікого...

Та людина допустилася жахливого діла. Вона відвернулася від Бога, а себе зробила осередком життя замість Бога. Людина воліла більше любити себе й служити своїм забаганкам, як любити й служити Богові. Якщо воно так діється, то означає, що людина є горда. А гордість засліплює людину й є коренем усякого зла. Служити Богові, значить, служити святості, життю вічному й прямувати до них. Служити собі, значить, служити гріхові й прямувати до вічної смерти.

Бог, щоб рятувати людину від вічної смерти, у **Своїй доброті зробив дві речі:** об'явив себе в своїй нескінченній красі й доброті. **Друге:** скинув із людини тягар гріхів і дав можливість, що людина може відвернутися від себе і, як було напочатку, служити Богові й знову любити його.

Дорога до цього, яку Бог вибрав, – це дорога пониження. Він зійшов на землю і жив як людина на те, щоб людина могла Його чути, бачити, діткнутися. Узяв на Свої плечі терпіння і смерть, які були плодами гріху і так звільнив людину від тягару гріху. Цього діла довершив Бог ув Особі Свого Сина – Ісуса Христа.

Бог, однак, залишив за нами можливість рішати. Ми не є примушені звертатися, ані любити Бога,

Данило Мовчан, «Вигнання з раю», 2021 р.

А було це 2 тисячі років тому в країні, що колись звалася Палестина, а нині зветься Ізраїль. Бог жив у людській природі і вмер для нашого спасіння. Це самопониження Бога з Творця в ряди сотворінь переходить границі нашого розуміння. Зате ми можемо поглянути на Бога, не будучи пораженими його блиском.

якщо того не хочемо. Не мусимо вирікатися себе, якщо це нам не доподоби. Але якщо поглянемо в життя, то побачимо, що нічого нас не вдовольнить, крім одного Бога.

Доказом пониження Бога бачимо в виборі народу, який мав стати Його народом по тілу й крові. Бог у людській особі не хотів належати до сильного народу, до наймудрішого народу, до найбільше цивілізованого народу. Він вибрав собі ізраїльський народ. Народ пастухів. А історія цього народу повна не тільки світлої радості, але повна терпіння і смутку. Цей народ мав один-одинокий скарб, – він мав найвірніше поняття Бога.

Від хвилини відвернення людини від Бога (як ми кажемо: від первородного гріха), людина стала істотою розгубленою, яка шукає дороги до рідної хати. А всі релігії світу – це мандрівка напосліпки, щоб віднайти Бога. На дорозі шукання Бога ізраїльський народ був найближчий правди. Він почитав одного Бога і знав, що цей є Творцем усього... Тож Бог до того бідного народу, що бориався за свою долю, бо цей народ найбільше знав про Нього.

Цілі віки перед народженням Бога народ знав, що Бог прийде. Про це говорили пророки. Вони давали йому різні імена. Вони називали його: Месія, Спаситель, Святий Ізраїля, Син Чоловічий. Більшість народу уявляла собі його, як сильного земського вождя, який переможе ворогів і встановить Царство Ізраїля на землі. Зброя ж, якою Він перемагатиме – це терпіння. А Царство Його – це духове Царство, яке належить тим, хто любить Бога.

Шмат землі, на якому осів кочівничий ізраїльський народ, це вузька смуга на побережжі Середземного моря. Назва його Палестина. Нині Ізраїль. Це мала країна, гориста й гарна. Але земля там суха й не дуже родюча. Шматок цієї землі, як і народ, що жив там, не зазнавав спокою. Топтали його чужі війська, воювали на нім та гнітили народ і брали його в неволю. І власне той малий кусник землі, небагатий і поневолений, Створитель усесвіту в часі Свого видимого перебування на землі називав Своєю батьківщиною...

Були в історії Ізраїля світлі хвилини. Але не такі хвилини вибрав собі Бог на свій прихід. Навпаки, Він прийшов тоді, як народ терпів. Рим, заволодівши майже цілою Європою, підкорив собі й Палестину. Як звичайно воно буває, частина народу, яка була при владі, скоро заприятнилася з наїздником. А це запевнило їй життя, вигоду й безпеку. Але більшість народу жила в бідності й неволі. Римляни були добрими адміністраторами. Якщо в країні був спокій, сплачена данина – ніхто над народом не знущався. Але ізраїльський народ свободолюбний, дуже переживав своє поневолення.

У Палестині підпільних патріотів називали зельотами. Якщо римляни прилапали якого зельоту на якійсь протидержавній роботі, вони тяжко карали його. Популярною карою в тих часах було карати смертю на хресті. Тому нерідко в тих часах можна було побачити при дорогах такі хрести й на них розп'ятих патріотів. Цей безпощадний терор влади спричинив сповидний спокій у країні. На узгір'ях вирощувано виноград і оливні гаї, орали землю, засівали й збирали збіжжя, на левадах паслися отари. Але під покришкою спокою був скритий неспокій, метушня, непевність, якесь підсвідоме очікування чогось. І щораз більше ходили чутки про обіцяного Визволителя. Бог не залишить Свого народу – говорили люди. Так назрівав час приходу Обіцяного.

ЙОГО МАТІР

Вона жила в селі Назарет, у північній частині Палестини, яка має ім'я Галилея. На хвилину зближимося та ввійдемо до Назарету в ті часи, в яких жила його Мати. Мусимо підійти дещо вгору кам'янистою доріжкою, яка в'ється між домами. Мужчини працюють у полі й тому, кого стрінемо в селі, то жінок і дітей. Люди тут убогі. Жінки носять довгий одяг власної роботи. На головах у них білі хустини. А діти, як усюди. Більшість жінок тепер, під вечір, ідуть до джерела по воду. Вода потрібна для мужів і синів, як повернуться з роботи в полі. Воду в великих збанках несуть на рамені або на голові. В Назареті була добра, свіжа й дуже холодна вода. Вона впливає із гірського узбережжя. Це джерело притягало подорожніх до Назарету. Інакше вони обминали б його. Пожилці Назарету не тішилися доброю славою між своїми земляками...

Це джерело існує по сьогодні, його називають – джерело Марії...

Велика шкода для теперішнього жіноцтва, що воно не потребує іти до криниці по воду, як це робили прабабки. При криниці жінки задержувалися довше. Не спішилися. Тут, при криниці, вони ділилися новинами. Розповідали собі, що де сталося, хто вродився, чи сподіється народин, хто з ким задумує женитися, чи яка дівчина віддається за кого.

Цього вечора одна одній переказували вістку, що Йосиф, син Якова, сільський тесля, має женитися з Марією, дочкою Анни. Розмовниці прихильні Йосифові. Він чесна людина і добрий майстер. І Марія, скромна дівчина, заслужила собі на такого мужа. Як тішилась би покійна Анна, якщо була б дожила до цих літ. Її одиначка йде в добрі руки. Може були б ще дещо більше говорили та ось надходить Марія зо збанком і наші розмовниці замовкли...

Дарія Гуляк-Кульчицька, «Лемківська Богородиця»

Ніхто нам не описав, як виглядала тоді Марія – дівча, яке мало стати Матір'ю Божого Сина.

Дівчата в Палестині молодо виходили заміж. Марія тоді могла мати 15 літ. Вона, як дівчата її раси, смаглява, оливкового обличчя, з великими темними, глибоко невинними очима. І цю сільську дівчину вибрав Бог за Матір для свого Сина з-поміж усіх жінок, які тоді жили. Вона сильна й мужня, як усі сільські дівчата, призвичаєна до фізичної праці...

Того вечора Марія, несучи на голові збан води, не думала, яку подію вона переживе сьогодні. Станеться щось таке, що зробить із Неї найбільшу жінку людського роду, що відкриє перед Нею брами неба, які вже ніколи не замкнуться...

СТАНЕШ МАТІР'Ю... МЕСІЇ...

Великі малярі-мистці стараються унаочнити нам цю подію, коли небо звіщало прихід Месії. Всі вони зображають Марію на молитві. Перед Нею в постаті молодця стоїть ангел. Марія признається, що Вона стривожилася, настрашилася. Хоч ангел казав: «радуйся», але ця несподівана поява, неочікуване поздоровлення, стривожила Марію. «Не бійся, Маріє, Ти знайшла ласку в Бога» – говорив ангел... Тоді Марія переконалася, що Її Бог любить. І що тільки станеться в Її житті, не треба боятися. Вона має стати Матір'ю Спасителя. Ще трохи й народ перестане чекати Месії, бо Він уже прийшов. Вона держатиме на Своїх руках Свого Сина, а водночас надію свого народу. Вона, 15-літня дівчина, нікому незнана – стане Матір'ю Бога. Так сказав їй Ангел, Божий післанець. Це майже неймовірне, але щира і свята душа Марії повірила...

Люба Яцків, «Святий Йосип Обручник»

Та прийшла трудність: Її дитина буде Сином Божим, а не сином Йосифа. Як це можливе?! Як це станеться?! Тому Вона питає Ангела: «Як це станеться?». «Дух Святий зійде на Тебе й сила Вишнього отинить Тебе» – була відповідь Гавриїла, Божого післанця. Не своєю силою, але силою Божою довершують вибранці неба великих діл. Чого людина не може сама, зможе з Богом!

Тепер Марія сказала своє слово. А у відповіді віддзеркалюється вся її душа. «Я слугиня Господня, хай станеться твоє слово». Була згода Марії.

Марія знала, що не тільки Бог любить Її, але вона любить Бога. Вона знала, що Божа сила Її ніколи не залишить. Вона не мала нічого, тільки Себе. І себе Вона пожертвувала. Нічого не хотіла, тільки творити Його волю... Я слуга Господня! Яка шляхетна думка й поняття про себе!

ЙОСИФ МІНЯЄ РІШЕННЯ...

«Я слугиня Господня» – сказала Марія у хвилину Благовіщення. І те слово їй буде дорого коштувати. Вона зазнає багато радості, але й море терпіння сповнить Її святу душу...

Терпіння почалися відразу. Йосиф був потрясений спостереженням, що Марія має стати матір'ю. Дитя не було його дитям, але безпосереднім даром Бога, Йосиф, як і всі інші, очікував Месії. Він знав, що матір'ю Месії буде дівчиця. Він спостерігав і відчував якусь таємницю, але не розумів її. Він знав природний закон. Він був певний невинності й вірності Марії. Він знав жидівський закон у тій ділянці. Він не міг зробити кривди Марії. Тому ходив сумний, задуманий і мовчазний, як ніч. Марія бачила терпіння свого судженого, але мовчала. Вона надіялася на пояснення з неба. І воно прийшло...

Йосиф спав неспокійним сном. Він уже рішився: залишить Марію і піде геть у світи. Це його рішення, він думав, було найкраще. У сні явився Йосифові Ангел. Зблизився до нього й відкрив йому таємницю Марії. «Не бійся прийняти Марії, твоєї жінки. Бо що народиться з неї, почалося з Духа Святого і буде Сином Бога зватися».

І це змінило рішення Йосифа. Він залишився з Марією і любив Її ще більше. Він зрозумів свою роль. Він буде опікуном і законним батьком Месії. І праведний Йосиф тихо радів своєю ролею.

Тепер і терпіння Марії закінчилися, як вона побачила погідне обличчя Йосифа. Дяка Богові. Він уже знає – думала Марія. Вона спішно приготувалася в дорогу – у гірську околицю Юдеї. Хотіла відвідати та послужити своїй родичці Єлисаветі, яка була при надії. [...]

МЕСІЯ НАРОДИВСЯ

Була ніч. Небо іскрилося зорями понад їхніми головами. Змучений осел щораз частіше спотикався, а Йосиф, підбивши собі ногу шкутильгав. Здається, що ще найкраще було Марії, яка їхала на осляті, окутана грубим плащем. Але й вона була змучена. На питання Йосифа відповідала охриплим голосом, але посміхалася до нього. Тяжка була дорога з Назарету до Вифлеєму. Та крізь декрет гордого римлянина, що хотів знати число своїх підданих, вони бачили дивну дорогу Божого Провидіння, Йосиф і Марія, будучи в Назареті, дивувалися, читаючи пророцтва, що Месія народиться у Вифлеємі. Як воно станеться. День народження щораз ближче...

Погляньмо в найбільш достовірне і перше джерело, яке описує народження Ісуса Христа, в книги св. Євангелія, а саме до свв. Євангелістів – Луки і Матея.

Катерина Кузів, «Різдво Марії»

НАВЕЧІР'Я РІЗДВА Г.Н.І. ХРИСТА

Від Луки святої Євангелії читання (Зачало 5: гл. 2,1–20). Тими днями вийшов наказ від кесаря Августа переписати всю землю. Перепис цей, перший, відбувся, коли Сирією правив Кириній. І йшли всі записатися, – кожний у своє місто. Пішов також і Йосиф з Галилеї, з міста Назарету в Юдею, в місто Давида, що зветься Вифлеємом, бо він походив з дому й роду Давида, щоб записатися з Марією, зарученою своєю, що була вагітна. І от коли вони були там, настав їй час родити, і вона породила свого сина первородного, сповила його та поклала в ясла, бо не було їм місця в заїзді. Були ж у тій стороні пастухи, що перебували в полі та вночі стояли на сторожі коло своїх отар. Аж ось ангел Господній їм з'явився і слава Господня їх осіяла й великий страх огорнув їх. **Ангел же сказав їм:** «Не бійтесь, бо я звіщаю вам велику радість, що буде радістю всього народу: Сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель, він же Христос Господь. І ось вам знак: Ви знайдете дитя сповите, що лежатиме в яслах». І вмить пристала до ангела велика сила небесного війська, що хвалила Бога й промовляла: «Слава на висотах Богу й на землі мир людям його вподобання».

І коли ангели зняли від них на небо, пастухи один до одного заговорили: «Ходім же до Вифлеєму та подивімся на ту подію, що Господь об'явив нам». І пішли вони поспішно і знайшли Марію, Йосифа й дитятко, що лежало в яслах. Побачивши його, вони розповіли, що їм було сказано про це хлоп'ятко; і всі, хто чув їх, дивувались цьому, що пастухи їм оповідали. Марія ж пильно зберігала все це, роздумуючи в своїм серці. А пастухи повернулися, прославляючи й хвалячи Бога за все, що чули й бачили, так, як їм було сказано.

РІЗДВО Г.Н.І. ХРИСТА

Від Матея святої Євангелії читання (Зачало 3: гл. 2,1–12). Коли Ісус народився у Вифлеємі Юдейським, за днів Ірода царя, мудреці прийшли в Єрусалим зо Сходу і спитали: «Де цар юдейський, що оце народився? Бо ми бачили його зорю на сході й прийшли йому поклонитись». Почувши те цар Ірод, стривожився, і весь Єрусалим з ним. Зібравши всіх первосвященників та книжників народних, він випитав у них, де Христос має народитися. Вони йому сказали: «У Вифлеємі Юдейським, бо так написано пророком: І ти, Вифлеєме, земле Юди, нічим

ПАПА: НЕХАЙ РІЗДВО ГОСПОДНЄ ПРИНЕСЕ МИР УКРАЇНІ!

Папа Римський Франциск закликав до подолання напруженості навколо України шляхом міжнародного діалогу. Після проказування молитви «Ангел Господній» у неділю, 12 грудня 2021 р., Папа звернувся із окремими побажаннями до українців. **Він сказав:** «Дорогі браття й сестри, бажаю заповнити у своїх молитвах за дорогу Україну, за всі її Церкви, релігійні спільноти та весь її народ, аби напруження навколо неї були розв'язані за посередництвом серйозного міжнародного діалогу, а не за допомогою зброї. Мені завдає великого болю остання статистика, яку я прочитав: цього року вироблено більше зброї, ніж минулого. Зброя – це не дорога. Нехай же це Господнє Різдво принесе Україні мир!». (Новини Ватикану)

БЛАЖЕННІШИЙ СВЯТОСЛАВ ОСВЯТИВ ГОРЕЛЬЄФИ ІСПОВІДНИКАМ ВІРИ ПАВЛОВІ ВАСИЛИКУ ТА СОФРОНОВІ ДМИТЕРКУ

13 грудня, у рамках відзначення 10-річчя Івано-Франківської митрополії УГКЦ, до столиці Прикарпаття завітав Отець і Глава УГКЦ Блаженніший Святослав. На початку свого візиту Предстоятель разом з присутніми архиєреями та священнослужителями освятив нові горельєфи на архикафедральному і митрополічному соборі Воскресіння Христового. Відтепер горельєфи прикрашатимуть фасад архикафедрального собору м. Івано-Франківська та слугуватимуть для всіх постійним нагадуванням про підпілля нашої Церкви. Горельєфи присвячені пам'яті двох підпільних єпископів УГКЦ – владик Павла Василика та Софрона Дмитерка. Упродовж тих десятиліть, коли наша Церква перебувала в нелегальному становищі, обоє сповідників віри багато потрудилися, щоб на Прикарпатті й надалі проголошували Боже слово та науку Церкви. **Владика Павло Василик** був єпископом-помічником Івано-Франківської єпархії з 1989 по 1993 роки. Він був тим, хто очолив делегацію до Москви, щоби добитися відновлення статусу УГКЦ. Життєвий шлях **владика Софрона Дмитерка** – живий приклад самовідданості та любові до свого народу та Церкви. Саме у час його архиєрейського служіння наша Церква вийшла з підпілля та почала шлях до відновлення. Всього за часи підпілля рукоположив понад 65 священників! Владика Софрон очолював Івано-Франківську єпархію впродовж 29 років (з 1968 по 1997) і доклав титанічних зусиль для її збереження, становлення і розвитку. (Департамент інформації УГКЦ за матеріалами Івано-Франківської архиєпархії УГКЦ)

не менший між містами Юди, бо з тебе вийде вождь, що буде пасти мій народ, Ізраїля». Тоді Ірод, покликавши тайкома мудреців, випитував у них пильно про час, коли зоря з'явилась, і відіслав їх у Вифлеєм, кажучи: «Ідіть та розпитайтеся пильно про дитя, і коли знайдете, сповістіть мене, щоб я теж пішов йому вклонитися». Вислухали вони царя і пустилися в дорогу. І ось зоря, що її бачили на сході, йшла перед ними, аж поки не підійшла й не стала зверху, де було дитячко. Побачивши зорю, зраділи радістю вельми великою. Увійшли до хати й побачили дитячко з Марією, матір'ю його, і, впавши ниць, поклонились йому: потім відкрили свої скарби й піднесли йому дари: золото, ладан і миро. І попереджені вві сні до Ірода не завертати, пустились іншою дорогою у край свій.

Олександр Антонюк, «Втеча до Єгипту»

о. Методій Ничка ЧСВВ, Календар «Світла»

ІСУСОВА МОЛИТВА (6)

В Ісусовій молитві просимо Божого змилювання, милосердя: «Помилуй мене грішного». Інколи чути думку, мовляв, хіба ми вже настільки злі/погані/грішні, що мусимо увесь час тільки благати змилювання, прощення і милосердя?

Абстрагуючи від того, що нам і справді ще далеко до досконалості і є з чого очищуватися та і за що каятись, все ж варто зауважити, що заклик «Господи, помилуй» і похідні від нього мають набагато ширший засяг, ніж тільки прохання про прощення гріхів, хоч це, без сумніву, найбільший вияв Божої сили і Божої любові до людини – прощення, відпущення гріхів.

Проте, грецьке слово «елейсон» означає щось більше: вилий на нас олію Твого милосердя, багатство Твоєї милості, іншими словами – обдаруй нас Твоєю ласкою, Твоєю благодаттю, необхідною для нашого спасіння. Св. Папа Іван Павло II, під час візиту в Україну 20 разів призивав це Боже милосердя на наш народ, на його

ЄВРОКОМІСІЯ РЕКОМЕНДУВАЛА НЕ ВЖИВАТИ СЛОВО «РІЗДВО». ПАПА ФРАНЦИСК ЗРЕАГУВАВ

Папа Римський Франциск прокоментував документ Європейської комісії – посібник з інклюзивної комунікації, в якому рекомендують уникати вживання слова «Різдво». Голова Католицької Церкви відповів на питання журналіста із кіпрського телебачення під час пресконференції на борту літака дорогою з Афін до Риму. Дебати навколо Різдва Папа назвав «анахронізмом», адже протягом історії чимало диктатур хотіли це зробити. «Згадаймо Наполеона, нацистську, комуністичну диктатуру. Це мода на вихолощений, розбавлений секуляризм, і це ніколи не працювало. Євросоюз має повернутися до ідеалів батьків-засновників, до ідеалів єдності та величчя, і остерігатися ідеологічної колонізації, яка може призвести до розколу між країнами та краху Європейського Союзу», – зазначив Папа Франциск. На його думку, Євросоюз має поважати кожну країну та її внутрішню структуру. Рекомендації Європейської Комісії щодо інклюзивної комунікації наприкінці жовтня оприлюднила Комісар ЄС із питань рівності Гелена Даллі. 30 листопада, на тлі резонансу навколо документа, Даллі оголосила, що відкликає рекомендації, оскільки вони «очевидно потребують доопрацювання». Як пише *Catholic News Agency*, посібник закликав чиновників, які працюють у Брюсселі та Люксембурзі уникати виразів на кшталт «Різдвяний час може бути напруженим», натомість говорити «свята можуть бути напруженими». Документ також рекомендував співробітникам Єврокомісії «уникати припущення, що всі є християнами». «Не всі святкують християнські свята, і не всі християни святкують їх у однакові дати», – йдеться у документі. (Новинарня)

ГОЛОВА ПАРЛАМЕНТУ ПРОСИТЬ ПРИСВОЇТИ ЗВАННЯ «ПРАВЕДНИКА» АНДРЕЮ ШЕПТИЦЬКОМУ ТА ОМЕЛЯНУ КОВЧУ

Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук під час зустрічі з Послом Держави Ізраїль в Україні Міхаелем Бродським попросив розглянути питання присвоєння звання «праведника» українцям, які в роки Голокосту рятували єврейські життя. «Мова йде про митрополита Андрея Шептицького та священника Омеляна Ковча. Це було б розцінене як важливий крок у зміцненні дружби між нашими народами», – зазначив Руслан Стефанчук. (Історична правда)

історичні духовні рани за посередництвом новоблаженних українських Мучеників: «Нехай Господь Бог за їхнім посередництвом оросить ваші рани олією милосердя й утішення. Щоб ви могли з довір'ям дивитися на те, що вас чекає, з впевненістю у серці, що ви – діти Отця, який вас ніжно любить» [Проповідь на Літургії 27.06.2001]; «Молю Всемогутнього Бога, щоб благословив тебе, український Народе, і щоб зцілив усі твої рани. Його велика любов нехай наповнить твоє серце і нехай провадить тебе у третє тисячоліття християнства до нового майбутнього». [Прощальна промова на Львівському летовищі].

То ж наше «помилуй мене/нас, грішного/грішних» означає «уділи мені, Господи Ісусе, і усім людям Твоє милосердя, зішли на мене/на нас Твого Святого Духа, Духа Утішителя, Який очищає, просвічує і зцілює, вилий на мене і на нас повноту Твоєї благодаті, повноту Твоєї милості; Дай мені і нам усього того, що потребуємо на спасіння! Господи, нехай буде у всьому і завжди Твоя спасенна воля!

«Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй нас грішних!»

Владика Богдан Дзюрах, з ФБ

ТІЛЬКИ ВІРУЮЧА ЛЮДИНА МАЄ ДОСТУП ДО ДЖЕРЕЛА ЧАСУ

Сучасній людині катастрофічно бракує часу. Видається, що сьогодні світ набирає щоразу більшого ритму. Усі кудись біжать...

Батьки не мають часу виховувати своїх дітей, чоловік не має часу подивитися очима любові на свою жінку. Діти не мають часу розповісти своїм батькам, чим вони живуть, що їх болить. Навіть священники не мають часу, щоб побути зі своїми людьми. Часом богосвячені особи кажуть, що так багато мають роботи, що не мають часу молитися.

Однак духовний досвід Христової Церкви каже, що час має тільки віруюча людина. Чому? Тому що віра – це здатність людини торкнутися Господаря часу. Це Бог-Отець дав нам час, в якому ми живемо. Лише тоді, коли ми вірою можемо торкнутися джерела часу, тоді здатні зупинитися на мить й відчутти, що все те, чим ми часто клопочемося, – другорядне. Лише віруюча людина, подібно до Марії, може зупинитися, сісти в ногах Учителя і слухати Слова Божого. І аж тоді зрозуміти, чому вона клопочеться. І тоді бути збагаченою Тим, Хто має час для нас. Як не дивно, Господь Бог має для нас час.

Бог-Отець є Джерелом часу, а Його Син Ісус Христос є Повнотою часу. Ми читаємо в посланні до Євреїв, що як сповнився час, Отець послав свого Сина, який народився від Діви Марії, і через Нього [Отець] до нас говорив. Тільки віруюча людина може справді збагатити час, в якому вона живе, тому що силою Духа

У НОВАРІ КАНОНІЧНО СТВОРЕНО ПЕРШУ ПАРАФІЮ АПОСТОЛЬСЬКОГО ЕКЗАРХАТУ В ІТАЛІЇ

08.12.2021 року для Апостольського екзархату в Італії відбулася, без перебільшення, історична подія. Цього дня було канонічно засновано першу парафію цієї церковної структури у м. Новара, парохом якої призначено довголітнього душпастиря місцевої української громади о. Юрія Іванюту. Українська церковна громада м. Новара була заснована у березні 2002 року теперішнім економом Апостольського екзархату о. Юрієм Іванютою і тепер активно розвивається під його провідом. При громаді діють благодійний фонд, катехитична школа та футбольна команда. У 2009 році для українців у Новарі італійським єпископом була створена капеланія та передана церква Карміне, яка стала центром українців дієцезії Новари. 22.11.2021 року між дієцезією Новари та Апостольським екзархатом був підписаний договір про надання цього храму у виключне користування вірними екзархату, що проживають у цьому місті. Окрім Новари о. Юрій служить також для вірних екзархату у містах Боргоманеро, Арона, Боргосезія та Оменія. Слід зазначити, що українська спільнота м. Боргоманеро у 2020 році отримала у користування храм Святого Йосифа. (Відділ комунікації Апостольського екзархату в Італії)

ЗАПРАЦЮВАВ ВІРТУАЛЬНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ НЕКРОПОЛЬ У ПОЛЬЩІ

Українське історичне товариство у Польщі запустило [онлайн-проект](#) «Живі в нашій пам'яті – віртуальний некрополь у Польщі». Онлайн-проект включає реєстр цвинтарів і місць поховання відомих українців, які померли та поховані на території Польщі після 1918 року. «У цьому віртуальному некрополі станом на сьогодні описано вже 25 кладовищ і майже 150 іменних могил українців по всій Польщі», – повідомив член Українського історичного товариства Юрій Рейт. За його словами, завершено лише перший етап проекту, його повна реалізація планується на три роки. Рейт повідомив, що поки що введено в дію польську версію сторінки віртуального некрополя, але планується запуск також української та англійської версій. Як зазначено на сайті віртуального некрополя, опис кожної могили супроводжено фотодокументацією місця поховання, а також біографічною довідкою похованого українця. Перший етап створення віртуального некрополя передбачає опис місць поховань представників української інтелігенції в Польщі міжвоєнного періоду, а також цвинтарів вояків УНР. Історики також планують детально описати українські поховання у Польщі періодів 1939–1947 років, та після акції «Вісла» 1947 року [примусове виселення українців з їхніх історичних земель на північ і захід Польщі – ред.]. Українське історичне товариство у Польщі закликає усіх небайдужих [підтримати проєкт](#) фінансово. (Укрінформ; світлина: Ярослав Вуйцік)

Святого наче відчуває вічність вже у цьому житті. Відчуває, що те життя, в якому ми живемо, є Божим подарунком для нас. Каже апостол Павло: «Що такого маєш чоловіче, чого б ти не отримав?».

Тільки віруюча людина має доступ до Джерела часу та його Повноти і тоді може мати час для інших. Один чоловік мені сказав, що сьогодні не мають часу навіть ті, які нічого не роблять, не мають часу для другої людини, відчути чийсь потребу і чийсь біль. Віруюча людина, яка справді зустріла у своєму житті Ісуса Христа, в Якому є повнота життя, може мати час для Бога і для ближнього.

**3 проповіді
Блаженнішого Святослава
на свято Успення Пресвятої Богородиці
в Святоуспенській Унівській лаврі,
28.08.2013 р.**

Джерело: [Церква святої Софії](#)

КНИГА ПРО БЛАЖЕННІШОГО ЛЮБОМИРА ГУЗАРА

Шановні друзі та читачі, ось уклала для вас Любомира Гузара (Людини з янголом на плечі) – на кожен день. У книгарнях з'явиться до кінця року. Почніть з першого січня жити з цим святим нашим сучасником і побачите, як ваше життя наповниться світлом і радістю. Адже головні месиджі Блаженнішого Любомира – бути Людиною, вірити в Бога, бути добрим у дії, а не на словах, бути милосердним, правдивим, гідно виконувати своє призначення, яке б воно не було. Читайте і даруйте іншим. І якщо хоч на крихту ми станемо кращими, то недаремно проживаємо на цьому світі. Ілюстрації – Роман Малько. (Оксана Климчук, з ФБ)

НОВИНИ Апостольського екзархату у Німеччині та країнах Скандинавії

Владика Богдан Дзюрах: «НАША ВІРА ПІЗНАЄТЬСЯ ЗА СТАВЛЕННЯМ ДО НАШИХ БЛИЖНІХ»

«Вже майже проминула половина Різдвяного посту. І ось всередині нашого шляху Бог ставить те, що має бути в центрі нашого життя: себе самого і свою любов. У центрі євангельської розповіді ми бачимо Ісуса –

Воплоченого Бога, Вчителя і Милосердного самарянина водночас».

Про це мовив Апостольський екзарх у Німеччині та країнах Скандинавії владика Богдан Дзюрах у XXV Неділю по Зісланні Святого Духа 12 грудня 2021 року.

” Піст – це час переосмислення якості нашої віри, а вона пізнається за ставленням до наших ближніх, – іншого більш певного критерію перевірки якості нашої віри і нашої любови до Бога немає.

ЗАПИТАННЯ ЗАКОНОВЧИТЕЛЯ ПРО ВІЧНЕ ЖИТТЯ

Євангеліє каже, що якийсь «законовчитель» звернувся до Ісуса з запитанням, що робити, щоб досягнути вічне життя. Як добре, що вчитель стає учнем і звертається до Того, Кого називає іменем Равві-Учителю. Ми схильні часом думати, що той факт, що ми йдемо до «школи» (церкви), робить нас експертами і вчителями у справах віри. Але насправді ми усі – Христові учні, а Вчитель в нас один-єдиний – Ісус Христос (пор. Мт. 23, 8). І приходити до Нього та ставити запитання слід не «випробовуючи», тобто спокушаючи Його, але цілком серйозно, готуючись почути істину в останній, бо Божій, інстанції. Почувши ж, – бути готовим втілити її в життя, принаймні намагатися зробити це.

Відповідаючи, Ісус скеровує законовчителя до Старого Завіту: «В Законі що написано? Як там читаєш?». Це друге уточнююче запитання надзвичайно важливе: не вистачить просто знати, що існує Божий закон, але слід увійти в безпосереднє спілкування з ним, читати його. Читати означає відносити прочитане до себе, вважати себе за адресата, дати прочитаному текстові впливати на нас, пробуджувати певні емоції, бажання, прагнення. Коли читаємо Святе Письмо як Божий лист, скерований до мене особисто, тоді це Слово досягає свою ціль у нашій поведінці. Бо саме задля цього Бог посилає нам і своє слово, і свій Закон – для нашого спасіння.

ВІРА, ЧИННА ЛЮБОВ'Ю

І справді законовчитель знає, що написано в Законі і що у ньому є найголовнішим: заповідь любові – «Люби Господа, Бога твого, всім серцем твоїм, усією твоєю душею і всією силою твоєю і всією думкою твоєю; а ближнього твого, як себе самого».

«Ти добре відповів, – хвалить його Ісус, а далі запрошує зробити наступний крок: почати втілювати у життя норму закону: Роби це, й будеш жити». Бо закон залишиться мертвим і нікого не спасе, якщо людина не буде жити ним. Так само наша віра залишиться мертвою, якщо її обмежити лише до набору певних норм, наказів, заборон, які не матимуть ніякого відношення до нашого життя. Це так, якби хтось розумів, що для руху на дорозі потрібні певні правила, а також знав напам'ять всі ці правила. Проте, на практиці, на ділі повністю ці правила ігнорував. Мандрівка такої людини закінчилася б дуже швидко і, правдоподібно, дуже трагічно, – для неї і для тих, хто поруч з нею, «бо не слухачі закону справедливі перед Богом, а виконавці закону...» (Рим. 2, 13). Віра, не підкріплена ділами, мертва сама в собі. Не може дати щастя нам на цьому світі і не принесе нам спасіння – у прийдешньому. Бо нас спасає тільки «віра, чинна любов'ю» (Гал. 5, 6).

НАПОВНИТИ СЕРЦЕ БОЖИМ ДУХОМ

Але це – життя любов'ю, як виявляється – найважче. Не тому, що Божі заповіді важкі, бо св. Йоан запевняє, що «заповіді Його не важкі» (1 Йо. 5, 3). А тому, що сама людина «важка на підйом», не хоче позбува-

тися своїх старих стереотипів, звичок, не хоче виходити з зони власного комфорту. Замість мінятися самій, воліла б міняти Божі заповіді, допасовуючи їх до свого рівня і своїх очікувань.

І так сталося із заповіддю Божою, яка стосується любові ближнього. Обов'язків людини супроти Бога законовчителі не наважилися модифікувати! А от щодо ближніх, то дозволили собі ділити людей на ближніх і далеких, на своїх і чужих, на рідних і на ворогів. Першим можна було і треба було віддавати шану, нести поміч і підтримку, а других можна було ігнорувати, або й відверто ненавидіти. Ісус свого часу скаже: «Ви чули, що було сказано (зауважте, не написано, а сказано!): "Люби ближнього свого й ненавидь ворога свого". А я кажу вам: "Любіть ворогів ваших і молитесь за тих, що гонять вас..."» (Мт. 5, 43–44). Як далеко інтерпретатори Закону відійшли від духа Законодавця, коли майже наказували ненавидіти ворога!

Ісус прийшов, щоб відновити суть закону Божого, пригадати людям думку Бога і наповнити їх серця Божим Духом, Який оживляє Закон і Заповіді Божі. **Знаменна деталь:** тоді, як законовчитель, цитуючи Старий Завіт, каже, що любити ближнього слід «як себе самого», роблячи мірою відносин до ближніх людину, наше власне его, – Ісус сягає до божественних основ закону і ставить за взірць і за міру любові ближнього себе – Воплоченого Бога, Божу Воплочену Любов і тим самим відновлює первісного духа Божого закону: «Нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного! Як я був полюбив вас, так любіте і ви один одного!» (Йо. 13, 34).

ЩОБ ПРАВИЛЬНО ЖИТИ, ТРЕБА ДИВИТИСЯ НА ІСУСА

Дорогі у Христі! Коли ми хочемо правильно, похристиянськи ставитись до наших ближніх, дивімося на Ісуса. Питаймося, а як Ісус хотів би, щоб я у цій ситуації, чи по відношенні до цієї людини повівся? Що маю зробити, щоб у моїй поставі виявилася любов Ісусова до цієї людини, яку стрічаю на моїй дорозі?

Піст – це час переосмислення якості нашої віри, а вона пізнається за ставленням до наших ближніх, – іншого більш певного критерію перевірки якості нашої віри і нашої любови до Бога немає. Сьогодні просімо в Бога ласки пізнати справжній стан наших відносин з іншими людьми. І не питаймося, хто є моїм ближнім, хто ставиться до мене із зичливістю, із визнанням, із добротою і з милосердям? Радше питаймо самих себе: чи я для даної людини є справді ближнім? Чи вона в моїй поставі, у моїх словах і вчинках відчуває близькість Бога, Божу любов – жертвну, милосердну, безкорисливу?

Різдво і свято св. Миколая, яке передує йому, спонукає нас до добрих вчинків. І це так гарно! Але просімо в Бога ласки, щоб доброта не була хвилиним емоційним зривом чи даниною гарній традиції, але щоб ми ставали щораз більше подібними до Ісуса – нашого Вчителя і Милосердного Самарянина всіх часів. Щоб ми не просто час від часу чинили милосердя, але щоб ми були милосердними. Тоді все, що будемо казати і робити, буде об'явленням люблячої і милосердної присутності самого Господа у нашому житті, несучи іншим людям надію, зцілення і поміч, а нас із кожним днем все більше наближаючи і уподібнюючи до Бога. Амінь.

† Богдан Дзюрах, Апостольський екзарх у Німеччині та країнах Скандинавії.
Джерело: <http://www.ukrainische-kirche.de/wp/?p=5463&lang=uk>

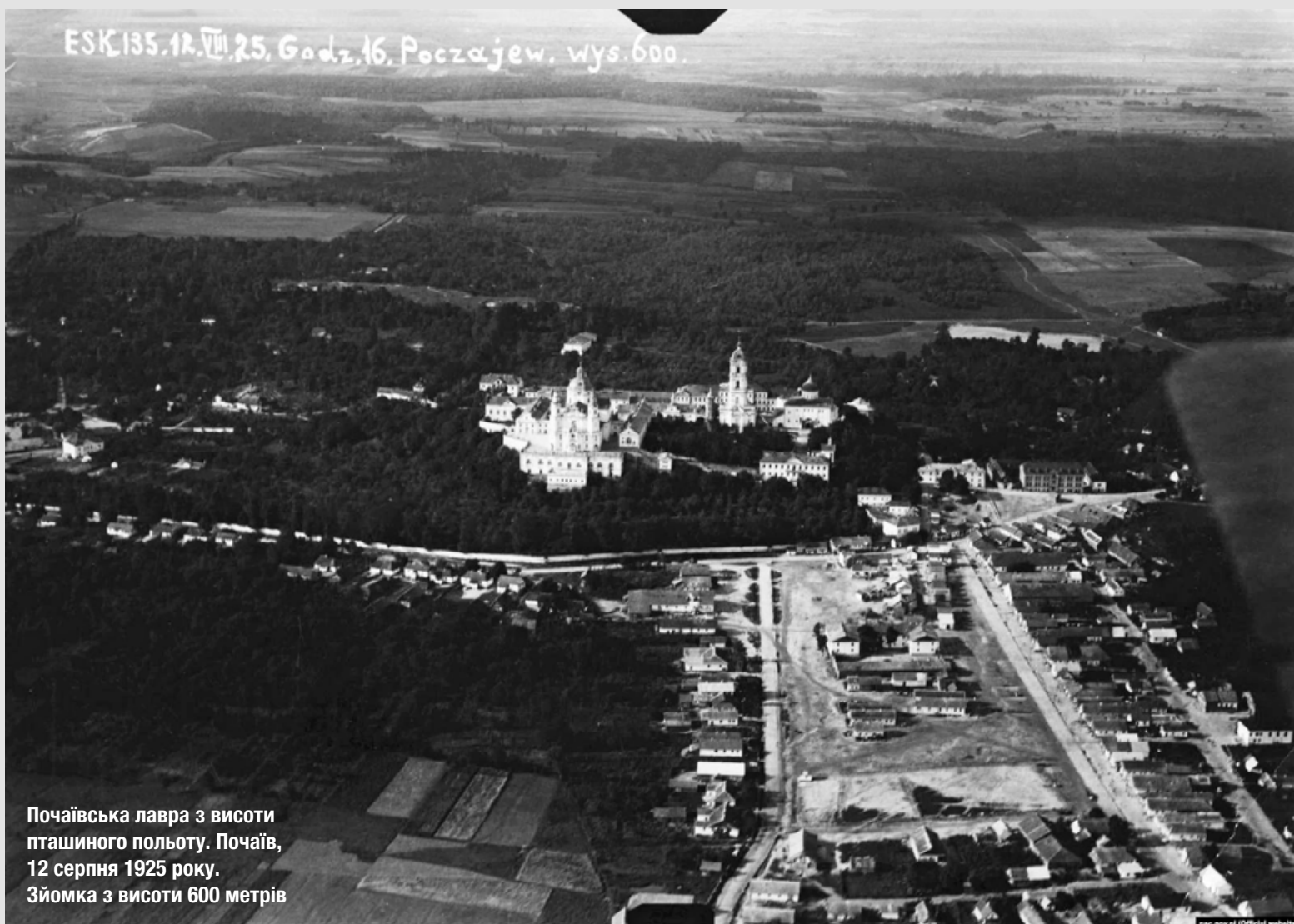
СВЯТА СТРАВА ПОНАД СТРАВАМИ

Лише один-єдиний раз мені довелося побувати на самий Святвечір у селі. Мабуть, передчуваючи смерть, мамин тато, а мій дід Лук'ян Сапіга вирішив поїхати на свою батьківщину на Різдво. Не так давно він повернувся з тюрми, і його тягнуло в рідне село, де ще жила сестра покійної бабусі. І де був його великий будинок, в якому влаштували тартак. Батьки мої дотримати йому товариства не могли, бо мусили ходити на роботу, і мама переконала мене їхати з дідом. Я мав тоді вісім років і бавився в слухняного хлопчика.

Киричинський мали єдиного сина Володьку. Він був в УПА, і коли тета несла йому до криївки вечерю, її вистежили, а Володьку вбили. Маминого брата Юрія, студента, замордували визволителі у 1941-му.

Дісталися ми до них уже надвечір. Дядько саме вудить м'ясиво, а тета доїть корову.

Наступного дня раненько мене будять, бо дідусь із дядьком вирушають на річку Вілію по рибу. Хоч як мені баглося спати, я зриваюся, хутко снідаю, ми сідаємо в сани і їдемо. Услід нам лунає сміхотливий голос тети: «Без шуки не приїжджайте!».

— Ти ж дивися, — напучувала мама, — якби дідусеві стало погано, то проси людей допомогти.

Вона знала, що казала, бо дідусь, переживши тюремні допити й тортури, мав уже хворе серце. І так ото ми з дідусем вирушаємо 5-го січня в мандри. А в 1950–60-х роках, я вам скажу, то був ще той квест. Це зараз зі Станіславова до Тернополя можна заїхати за три години автобусом, а звідти ще за годину до Кременця. Тоді ж така подорож тривала значно довше. Квитків наперед купити неможливо, а на автостанції цілі тлуми людей штурмують каси. Але тут нам з квитками допомгла мама, вона ж і запхала нас до автобуса, ще коли він не виїхав на зупинку.

Але вже в Тернополі брали ми касу штурмом самі. В Кременці пересіли на ще один автобус і зійшли в Плоскому. До нашого села Підлісного залишилося зо 2 кілометри. Дорога вся в снігу і веде через пагорби в долину, а потім угору. В самій долині дідусь зупиняється і зі смутком оглядає свій рідний дім. Там кипить робота — вищить електропила, щось гупає і тріщить, неподалік стоїть вантажівка з готовими дошками.

Сестра бабусі тета Олеся і її чоловік Микита

Сани запряжені кобилою, мале лоша біжить поруч з нами.

Річка скована льодом. Дядько швидко знаходить ятері, які заклав напередодні, і витягує. В одному — чотири великі карасі й окунь, а в іншому — дві здоровенні шуки.

— Ого! Ото буде моя Леська мати роботи!

Коли ми повертаємося, вся хата вже купається в парі і нестримних запахах. Тета пече, варить, смажить і найменше, чого хоче, — то аби ми коло неї крутилися. Тому тільки повідомивши добру вість, що шукає, ми ушиваємося надвір, дідусь починає чистити рибу, а дядько — колоти дрова, розігрівати муровану вуджарню і готуватися вудити ковбаси.

Звідусіль по селу чути як не ревіння свиней, то крики півнів, гусей, качок, индиків. Все село в одному пориві коле, ріже, потрошить, смалить, скубе і тут таки пече та вудить. Дядько встиг заколоти свиню раніше, тож цього дня міг зайнятися боговгоднішими справами.

Незабаром до нас приєднується тета. Вона виносить з хати виварку з кров'ю і гречкою та кличе мене,

щоб я тримав у пальцях кишку. Я тримаю, кривлячись, кишку, а вона наливає всередину кров і спритно перев'язує. Кров парує – і не скажу, що приємно пахне. Готові кишки дядько забирає пекти в печі, що поруч із вуджарнею.

Я забігаю до хати погрітися. Тета ліпить пироги, а в печі печуться коржі на перекладенці. Мені набридло бути надворі, і я прошуся помагати. Мені доручують бити горіхи на плячок і на кутю, а потім терти мак до білої барви, а при цьому слухаю страшні історії, бо ніщо я так не любив слухати, як казки про упирів, відьом, духів і всіляке чортovinня. Надто, що в тім селі живе справжня відьма, і коли я бував тут літом, то наслухався про неї багато чого. На жаль, при мені вона ніколи на мітлі не літала. Але хлопці казали, що вечорами можна її побачити в образі білої свині, як перебігає дорогу у бік цвинтаря.

— Та як? Як курка?

Дідусь з дядьком хихочуть, але не голосно, щоб мене не схарпудити. Я розстеляю сіно, розрівнюю, але й далі розгублений.

— А нащо квоктати?

— Щоб курчата добре вилуплювалися.

Я квочу, дідусь із дядьком заливаються сміхом, тета теж сміється і викладає на сіно макітру з кутею і гладущик з узваром, а тоді накриває їх паляницями.

Опісля кажуть мені на стіл класти сіно, але не густо, бо «чарка перевернеться», по кутках ставлять часник, а дядько кладе ще й ручку від плуга.

— А колись, – каже, – цілого плуга на стола жили. Та минулося...

— Ану, Юрцю, рахуй страви, – каже тета.

І я рахую.

— А борщ з вушками одна страва чи дві? – питаю.

Уже вечоріє, електрики в селі нема, і світить лише гасова лампа. Вона кидає на стіни загадкові тіні, в яких вгадуються чудернацькі істоти. Я не відступаю від тети ані на крок – куди вона, туди і я. Навіть в хаті сам не залишаюся, коли вона йде до комори по мед.

Та ось нарешті вже все до Святої вечері і до Різдва готове. Тета кличе мене надвір і каже:

— Ходи, поставиш нам кутю на покуть.

Я нічого не розумію, але слухняно йду за тетою до стодоли. Вона каже, щоб я насмакав сіна. Але не зверху, а зсередини.

— Більше, більше! – приказує. – Що ти смикаєш, ніби вкрав. Добрий оберемок має бути.

Врешті я насмакав достатньо, і ми вертаємося до хати. Дідусь і дядько вже порядкують біля столу і дивляться на мене з усмішкою.

— А тепер розстели сіно на покуті, – каже тета, а я не розумію, що вона хоче. Я знаю лише, що покуть – це той кут на протилежному боці від печі, де висять ікони і куди треба дивитися, коли молишся.

— Розстеляй на підлозі, – каже тета, – і квочки.

— Як? – дивуюся я.

— Тепер, синцю, дві, – зітхає тета.

Борщ на квашених буряках з вушками – червоний, аж горить, а на поверхні плаває золотиста смажена цибулька, пироги з квашеною капустою і грибами, голубці з тертої бульби зі смаженою цибулею, оселедці з цибулькою кільцями, велика щука начинена, карасі смажені, вінегрет, квашена капуста, заправлена конопляною пахнущою олією, кутя, пампухи.

— Одинадцять, – кажу я.

— Як одинадцять? – дивується тета. – Дванадцять.

Ти узвар рахував?

— Та хіба ж узвар страва?

— Аякже! – каже дідусь. – Без узвару нема вечері.

— Тоді й горілка страва? – не здаюся я.

— Ні, – каже дядько, – горілка – то Божа водиця.

Потім усі ми встаємо і молимося, я повторюю за ними «Богородице діво, радуйся...» і бачу, як у них у всіх на очах бринять сльози. Я тоді ще не знаю, по кому ті сльози і кому залишає тета на вікні в мисочці кутю й чарку горілки. Про її загиблого сина і мого вуйка Юрія довідаюся згодом.

Під час вечері я раптом чую неймовірне: цього

вечора худоба розмовляє людською мовою! Я витріщую очі і вже горю почути. Але боюся сам вийти на двір, бо ж там може чигати на мене відьма. Я починаю впрохувати, щоб мене провели до хліва. І дідусь встає, підсміховуючись, та веде мене туди, де вляглися кобила з лошам і корова з телятком. Коли ми наближаємося, щось там шурхоче. Дідусь прикладає пальця до вуст і киває мені, аби я слухав. Якусь хвилю панує тиша, лише чути, як дихає худоба, як вовтузяться на сідалі кури. Але раптом чую чийсь тихий-тихий голос: «Будь чемний, Юрцю, слухай тата, маму і дідуся, добре вчися в школі...».

Я тремчу зі страху і притуляюся до дідуся. Він веде мене до хати, а я не можу опам'ятатися.

— А хто то? Хто зі мною говорив? – питаю.

— Та хто ж – Крása.

То корова так називається. Ми заходимо до хати. За столом лише дядько.

— А що? Чув, як худоба говорить?

Я тремтячим голосом розповідаю про те, що почув. За нами заходить тета і теж зі здивуванням слухає. І потім ще довгими роками я вірю, що зі мною розмовляла Крása, а не тета.

А наступного дня дуже рано дядько запрягає сани і їдемо до Почаєва. У Почаєві ігуменом наш родич. Ми вже в нього не раз гостювали і обідали в монастирській трапезній. Людей в околицях монастиря море. Багато приїхало з Московії та Білорусі. Всі ці люди вирізняються тим, що вбрані бідно. Московити взагалі якісь обдерті, нехлюйні, страшні. Усі вони з великими військовими наплічниками, з яких стирчать баняки, самовари, звисають металеві горнята й кухлі. Вони ж тут і ночувати будуть в церкві на підлозі. Місцеві вбрані в усе святкове, виглядають як пани. Московити перед ними розступаються і розглядають виряченими очима. Дорога до Лаври веде вгору. Обабіч сидять обдерті жебраки і сліпці. Більшість сліпців видющі.

Ми відбуваємо службу Божу, а тоді йдемо до ігумена. То старенький дідусь з білою бородою і з такими очима, як у моєї мами. Всі його цілують в руку, і я цілую. А він питає:

— То Софійчин синок? Дивися, як виріс!

І гладить мене своєю сухою рукою по голові. А потім ідемо до трапезної. І там уже у вузькому колі молимося і за маминого брата Юрія, і за Володьку, і за інших ближчих і далеких родичів. Усі монахи ще тоді розмовляли по-нашому, то вже згодом понаїхали молдавани й московити і перетворили Почаївську лавру на оплот *руського міра*.

По обіді вирушаємо назад, забравши з собою й нашого старенького родича. Вдома всі готуються приймати гостей, а я вмощуюся біля ігумена і слухаю про чуда Почаївської лаври, про турецьку облогу, про цілюще джерело...

А тим часом на столі з'являються вуджені ковбаси, шинки, шпандерки, а ще сальцесон, начинений м'ясом зі свинячої голови, кишка – чорна й лискуча, драгли, друга начинена щука, кілька розмаїтих перекладенців і пляцків.

Ось і гості – двоюрідні сестри і брати моєї мами, рідні брати дідуся. Хата аж гуде – коляда за колядою. За двома столами ледве вміщаються. Гості хвалять усі страви, а коли заходить мова про кутю, то одна жінка каже, що в Плоскому привіз хлопець собі дівчину зі Сходу, то вона зварила кутю з рижу.

— Не, – хитає головою дідусь ігумен. — То гріх. Не так перед Богом, як перед нашими пращурами. Бо кутя – то не так собі страва. То свята страва. І там має бути лише те, що споживали наші пращури: пшениця або ячмінь, мак, горіхи і мед. Не біда, якщо будуть ще й родзинки. Але головні ж тут не вони, а зерно, яке ми сіємо і яке дарує нам життя. А уявімо собі, що виклали ви ото на вікно, як то зробила Олеся, кутю з рижу для наших померлих родичів. А вони придуть, спробують і здивуються. Бо ж ніколи вони нічого подібного не споживали. Вони не впізнають тієї куті, до якої звикли. І тоді великий розпач охопить їх, і більше вони до вас не придуть.

Я б ніколи не запам'ятав тих слів ігумена, якби йшлося лише про саму кутю. Але там була мова і про душі померлих. І коли вже гості розійшлися, а тета стелила для мене ліжку, я запитав:

— А що... цієї ночі теж духи придуть кутю їсти?

— Прийдуть, придуть, – казала тета.

— І Юра приїде?

— І Юра приїде.

— І Володька приїде?

— І Володька приїде.

Я не міг заснути. Я ж їх ніколи не бачив живими. Лише на світлинах. Я лежу і не заплющую очей, бо хочу їх бачити. Я вслухаюся в кожен звук за вікном. Часом здається, що сніг порипує... що ось сходами хтось ступає... а потім знову тихо. Але сон мене долає.

Тож ви, мабуть, уже здогадалися, навіщо я те все пишу. Бо тепер, коли я чую про всілякі куті і з рижом, і з мандаринками, і з фініками, й ананасами, то завше згадую слова старенького ігумена про ті душі наших пращурів, які придуть, а скуштувати не зможуть.

Колишні галичани, які розсіялися по світах, згадують чимало наших страв, а серед них має почесне місце саме кутя. Польський письменник Анджей Кусьневич писав, що ніде в Польщі не було такої куті, яку він їв у Галичині, а були клюски з маком. «Хто не знає і не їв ніколи куті, не знають, що тратьять, – писав він. – Кутя – понад усіма стравами, Звичай і Обряд, майже Свята Страва, якщо не Народна. Наш пробош, коли його про це запитали, тієї святості куті не заперечив. Маючи повні вуста, тільки головою кивнув і добрав другу, а може вже й третю порцію. Бо до нас на Вігілію часто приїжджав.

— Бо чого б то кутя не мала мати ціхи святості? – сказав пробош. – Прецінь Ісус Христос розмножив хліб і вино в Кані Галілейській. Про їдло задбав, про напої не забув. А ми вслід за Ним. Аби волю Його не змарнувати. А якби Ісус знав кутю, то і її б розмножив передусім.

— Святі слова – ані одного зайвого. Амінь!»

Юрій Винничук, «Збруч»

ЧИМ УКРАЇНЦІ ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ ВІД ІНШИХ НАЦІЙ?

У Центр Шептицького на презентацію книги Ярослава Грицака «Подолати минуле: глобальна історія України», над якою автор працював близько 15 років, прийшло чимало людей! Ще більше дивились трансляцію онлайн. Але якщо ви, раптом, ще нічого не чули про книгу, то ділимося із вами кількома тезами з презентації, аби заохотити її прочитати.

Кожен читач сприймає книги через призму власного досвіду. Тож не хочемо впливати на вашу думку, але заінтригувати мусимо.

- ▶ Коротка історія насильства – цілий розділ книги. Будете читати цю книжку, сядьте в тому кутку,

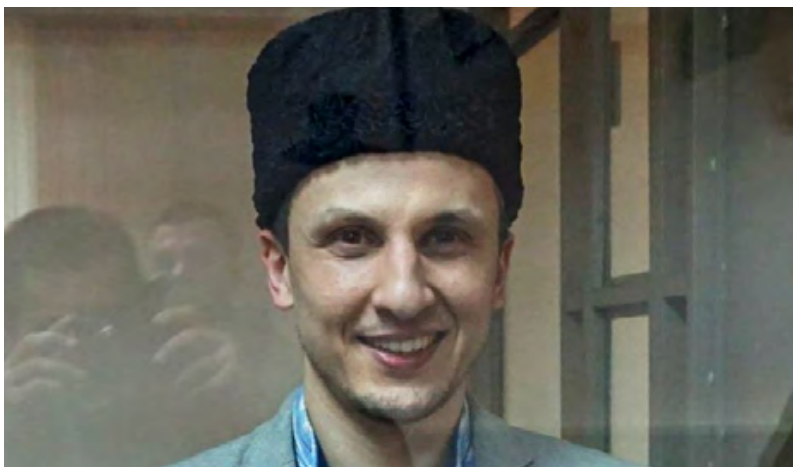
де вам не шкода стіни, бо час від часу вам захочеться кинути книгою в стіну. Я не маю наміру нікого дратувати. Найбільшими темами глобальної історії є дві: бідність і насильство. Україна народилась, як реальність, у вогні революції. Стало зрозуміло, що хто володіє Україною, той має контроль і з того часу почалось насильство. І Україна має родові травми насильства. Я показую в книзі як це проявляється в житті. Поки ми цього не проговоримо, це насильство залишатиметься з нами.

- ▶ Чому саме в козацьку добу виникає університет? Чим революції відрізняються від бунту? До появи всяких «-ізмів», роль ідеології виконували релігійні ересі. Повертаючись до Хмельницького та козацтва – козак подав руку монаху і навпаки. Козацтво – стало символом нового явища.
- ▶ Україна вважається однією із батьківщин антисемітизму: наймасовіші погроми ставались тут, починаючи з Богдана Хмельницького. Але позитивний момент – українці давно це все подолали: зараз у нас найнижчий рівень антисемітизму в усій Європі. Наш приклад дуже добрий, бо ми можемо вчити цілий світ, як радикально можна поміняти історію.
- ▶ Ця книга мала бути дуже короткою. Щоб дорогою до Києва встигнути прочитати. Коротив, щоб було просто, але не примітивно.
- ▶ Книга присвячена Олександрю Гриценку. Його вже з нами нема. Надзвичайна людина, фізик-теоретик, писав вірші в стилі Ірванця, перекваліфікувався з фізика на культуролога. Хотілось присвяти книгу красивій людині, на жаль, так стається, що присвячуєш тим, кого вже нема. Переглянути презентацію можна [тут](#).

Пресслужба УКУ

XI

МІЙ «ПРИЙОМНИЙ СИН» – СЕРВЕР МУСТАФАЄВ

Йому зараз 35 років, три з яких він уже провів у російському ув'язненні. Вдома залишилася молода дружина Майє з чотирма дітьми.

1977 року, після мого арешту за членство у правозахисній Українській Гельсінській групі, Між-

народна Амністія оголосила мене, як і багатьох інших українських політв'язнів, «в'язнем сумління» і боролася за наше звільнення. Нам, дисидентам брежневського часу, здавалося тоді, що ми будемо вже останніми в'язнями сумління, ув'язненими тоталітарним режимом за свої переконання, і що після розвалу Радянського Союзу всі колись підневільні народи почнуть жити мудро і мирно. Не сталося. Сьогодні реінкарнований чекістський режим Путіна у приступі імперської гарячки готується довести світ до нової руїни. А списки новітніх в'язнів сумління в окупованому цим режимом українському Криму почали рясніти кримськотатарськими іменами.

Народ кримли платить сьогодні дорогу ціну за право жити на своїй землі й бути вільними. Це особливо трагічно, коли усвідомлюєш, що сотні убитих, «зниклих безвісти» й ув'язнених для цього нечисленного народу відповідають за своїм масштабом сотням тисяч для народу численного.

Мирослав Маринович на засланні. Джерело: «Радіо Свобода»

До 2014 року обидва наші народи жили поряд, але не разом. Сьогодні ми розуміємо: немає свободи для українського народу без свободи народу кримськотатарського – і навпаки. Тому тривога кримських татар стає нашою тривоگو.

У ті давні радянські часи, коли група Міжнародної Амністії у французькому місті Авіньйон оголосила мене своїм «прийомним сином», важко навіть передати, як це було важливо для мене. Сьогодні знову, як і на початку 1990-х років (коли ми з друзями й однопідумцями також створили групи МА в різних містах України), настає для мене час платити борг вдячності, взявши в руки естафетну паличку «усиновлення». Немає сумніву, що всі ув'язнені кримські татари гідні того, щоб на їхню підтримку лунали наші дружні голоси. Проте, щоб зробити свої зусилля більш прицільними, я обираю своїм «прийомним сином» журналіста і правозахисника [Сервера Мустафаєва](#).

Йому зараз 35 років, три з яких він уже провів у російському ув'язненні. Вдома залишилася молода дружина Майє з чотирма дітьми. Його «злочин» нагадує мені щось до болю знайоме: як координатор «Кримської солідарності», він публічно виступав на захист жертв політично мотивованих переслідувань, висвітлював під час різних міжнародних та національних заходів порушення прав людини в Криму. У перекладі мовою сучасного російського кривосуддя це звучить так: ч. 2 ст. 205.5 КК РФ («участь у діяльності терористичної організації»); ч. 1 ст. 30 та ст. 278 КК РФ («підготовка до насильницького захоплення влади»). Відразу яскраво уявляєш собі фантастичну картину, як Сервер Мустафаєв із кількома друзями готуються силою захопити владу в «мирному і беззахисному» Кремлі... Втім схоже, що російські судді уявили собі це навіть краще за мене, бо 06 вересня 2020 року відміряли Серверу 14 років позбавлення волі в колонії суворого режиму. Відтоді справу розглядають в апеляційному суді.

Хай дарують мені Сервер та його родина мій саркастичний тон, але душа вже просто не витримує цієї цинічної кремлівської лжі. Нічого не змінилося в тому велетенському «заповіднику імені Дзержинського-Берії». Міняються політичні декорації,

” Душа вже просто не витримує цієї цинічної кремлівської лжі. Нічого не змінилося в тому велетенському «заповіднику імені Дзержинського-Берії».

але нові покоління російських карателів навчаються за тими самими давніми підручниками. А в результаті безконечною стає черга тих мічених болем сімей, яких карають, бо вони посміли жити у згоді з етичними принципами людської цивілізації. І не порожніють лави тих сміливців, які вливаються в Рух ненасильницького опору, бо серцем відчують правоту Сервера Мустафаєва, яка струменіє з його «останнього слова» на суді:

«Неможливо жити просто і мовчки, наче нічого й не сталося: не лізти в політику, залишатись глухим і сліпим за очевидної несправедливості, якій формально надали форму закону, яка є ніщо інше, як беззаконня... Глупо думати і розраховувати на світле майбутнє після беззаконня, що сталося з боку РФ 2014-го року. Знайдіть у собі сили подивитись правді у вічі – за вас цього ніхто не зробить».

Нам не дано знати, яке число жертв має виповнитися, щоб Бог сказав: «Досить!». Але рано чи пізно Він це скаже обов'язково. Радянський Союз був незрівнянно могутнішим за нинішню Російську федерацію, але впав під вагою своїх злочинів. Цю долю повторить і путінський режим, бо спирається він на те саме диявольство.

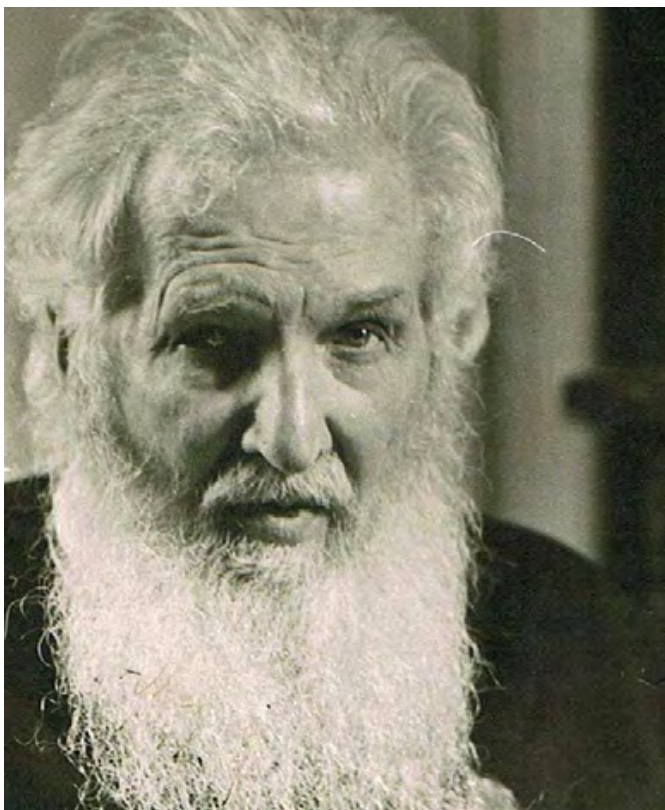
І зовсім інша доля чекає на кримськотатарський народ. Доки для його синів і дочок Божий закон є вищим за сваволю тиранів, доти його майбутнє буде під особливою опікою Небес. І що більше російський народ мізернітиме у своєму покладанні на жорстокість, ненависть і цинізм, то більше маленький кримськотатарський народ ставатиме великим у своїй шляхетності.

Я вірю, що ще настане день (і Мустафа Джемільєв доживе до нього!), коли ненасильницький спротив, ним утверджений, принесе свої праведні плоди. І Сервер Мустафаєв повернеться до свого рідного дому з відчуттям, що його жертва не була даремною. Кажу це напередодні 10 грудня – Дня прав людини, який іще стане святом у його родині. А надію на це дають слова самого Сервера: «Палець легко зламати – кулак неможливо. Коли ми єдині – ми непереможні».

Мирослав Маринович, Правозахисник, член-засновник Української Гельсінської групи, проректор УКУ. Джерело: газета «НВ»

Матеріал підготовлено в рамках програми авторів-амбасадорів на підтримку українських в'язнів Кремля [#SolidarityWords](#).

ПАПІ ПІЮ ХІІ (VII.1942)

Нещодавно німецький історик Губерт Вольф дав інтерв'ю, в якому повідомив, що знайшов у нововідкритих архівах Ватикану раніше невідомі документи часів Другої світової війни.

Інтерв'ю привернуло увагу до згаданого в ньому листа митрополита Андрея Шептицького від серпня 1942 року до папи Пія ХІІ, в якому він, не ховаючись за натяками та евфемізмами, повідомляє про сотні тисяч замордованих євреїв у Львові, Києві та інших містах України і правдиво змальовує всі жахіття нацизму.

Читаючи це свідчення – а його варто час від часу перечитувати, щоб розуміти, наскільки тендітною є людська людяність, – не зайве подумати, що могло чекати кир Андрея, коли б цей «лист потрапив у руки тих, які не повинні його читати».

Львів, 29–31 серпня 1942 р. Святіший Отче,

Я не писав Вашій Святості з тих пір, як ми живемо при німецькому режимі, бо не мав достатньої впевненості, що мій лист не потрапить у руки тих, які не повинні його читати. Сподіваючись, однак, мати в найближчому майбутньому добру okazію, пишу на пробу ці кілька слів в надії, що вони дійдуть до Вашої Святості.

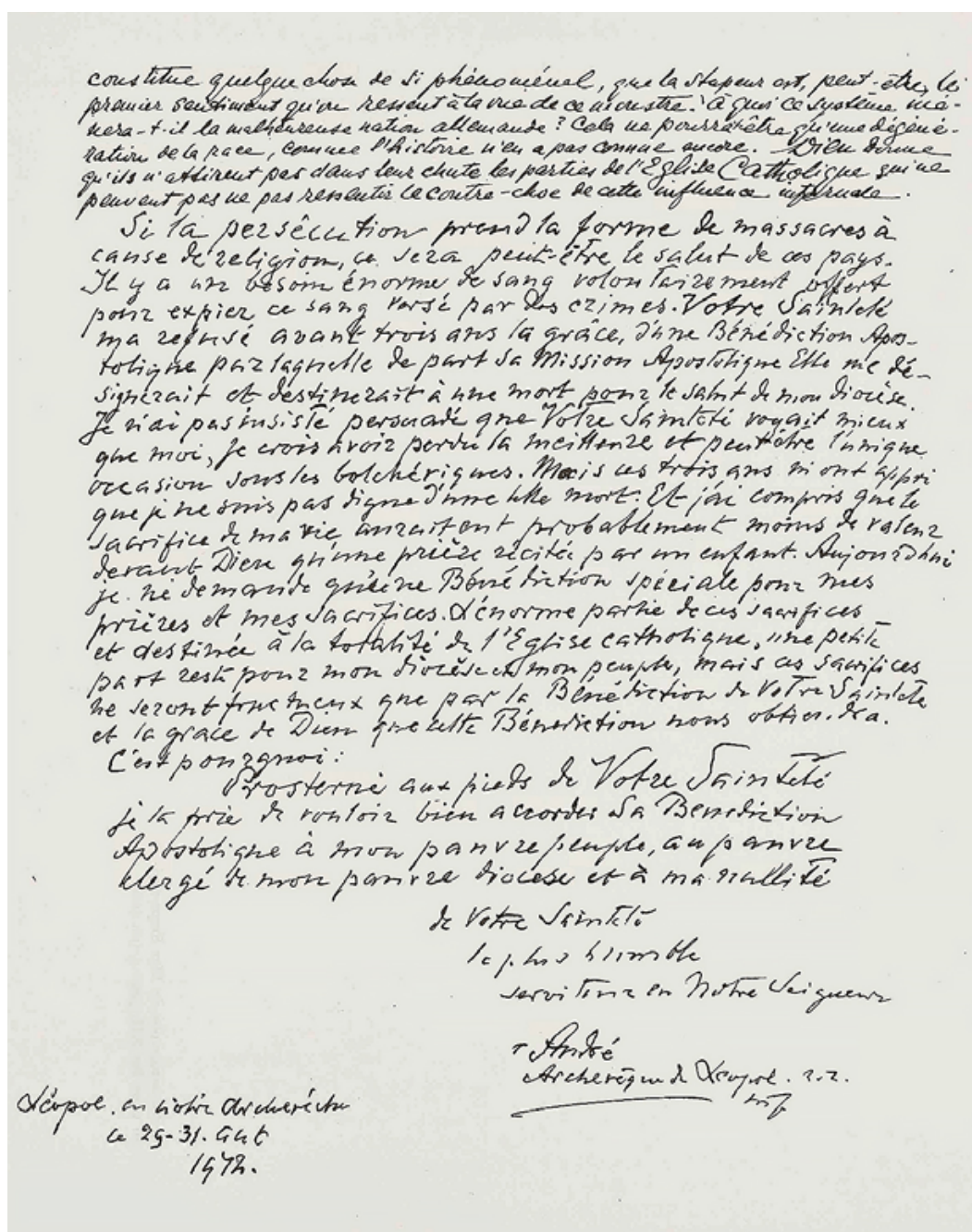
Звільнені німецькою армією від більшовицького ярма, ми відчули деяке полегшення, яке все-таки тривало не більше місяця або двох. Поступово уряд встановив воістину неймовірний режим терору і корупції, котрий з кожним днем стає все важчим і нестерпнішим. Нині цілий край згоден з тим, що німецький режим, можливо, більше за більшовицький режим, злий, майже диявольський. Протягом принаймні року не було дня, коли б не чинилися найжахливіші злочини, вбивства, грабежі і розкрадання, конфіскації і корупції.

Першими жертвами цього стали євреї. Число вбитих євреїв у нашій малій країні певно перевищило за двісті тисяч. У міру просування армії на схід число жертв зростало. У Києві за кілька днів стратили до ста тридцяти тисяч чоловіків, жінок і дітей. Всі невеликі міста України стали свідками подібних масакр, і це триває вже рік.

Влада на початках стидалася цих актів нелюдської несправедливості і прагнула заручитися документами, які могли би довести, що винуватцями цих вбивств були жителі краю чи військові. З часом вони стали вбивати євреїв на вулицях, на очах у всього населення і без всякого встиду.

Природно, що тлуми християн, не тільки хрещених євреїв, а й «арійців», як вони кажуть, теж ставали жертвами безпричинних убивств. Сотні тисяч арештів, здебільшого несправедливих, тлуми молодих людей, розстріляних без всяких узаasadнених причин; невільницький режим, стосований до сільського населення, з якого, крім того, майже всю молодь ув'язнили, щоби змусити її відправитися до Німеччини в якості фабричних чи сільськогосподарських робітників; забирають у селян майже все, що ті виробляють, починаючи з вимоги дати вдвічі більше. Проголошено смертну кару за все, що продається або купиться напряму у виробників.

Неодноразово заявлено про повернення приватної власності – з цих обіцянок нічого не виконано.

Навпаки, влада цілковито користується всім конфіскованим більшовиками майном і заявляє, що вся земля є власністю держави. Часто повторювано, що майно приватних осіб є воєнною здобиччю. Вони продовжують, розширюють і поглиблюють більшовицьку систему.

Очевидно, серед правителів є чесні люди. Іноді ми навіть зустрічаємо добрих католиків, але переважна більшість усіх присланих до нас чиновників – люди без віри і закону, які дозволяють собі абсолютно невірні надужиття. Ставляться до селян, як до негрів у колоніях. Їх шмагають, б'ють по лицю без жодної причини, конфіскують весь харч, який ті несуть,

наприклад, щоби дати своїм дітям у місті; і все це робиться з таким браком людського почуття, що аж не віриться в можливість зустріти таких типів. І все ж вони дійсно є.

З певних свідчень знаю, що шеф дистрикту, приміром, має пристрасть особисто конфісковувати і викидати в річку все, що він може знайти в кошиках селян, які йдуть до міста. Робить це в час правдивого голоду, який лютував у багатьох селах перед жнивими. І ніхто не сміє нарікати, бо помститься смертю. Нічого не можна з ним зробити, бо має, як кажуть, високу протекцію.

Вірогідний очевидець розповів мені, що особисто бачив, як молодий офіцер СС прибіг здалеку, щоб не пропустити okazji вдарити конаючого, йому невідомого, який був забитий поліцією, бо хотів зробити щось, що їй не сподобалося.

Не хочу множити подібні випадки, яких не почислити. Це так, ніби згряя лютих чи скажених вовків накинулася на цей бідний нарід. І не тільки селяни чи прості люди так наражені на поличники чи побой. Клерк, якщо він німець, має платню в два-три рази вищу, ніж найвищий урядник не німець, і дозволяє собі відшмагати, наприклад, прокурора. Поліціанти б'ють гумовими палицями публіку на стаціях, а то й на вулицях. Буває, що на людей випускають поліцейських псів. Часами у цих собак є намордники, але трапляється, що нема.

Незважаючи на наші неодноразові прохання впорядкувати дрібні господарства в сільських парафіях, які при більшовиках були де-факто конфісковані, але не «націоналізовані», як вони говорили, ми нічого не отримали, й асигнування кліру зводяться до пожертв убогих людей. Мушу з великою вдячністю згадати тут про допомогу, яку дають нам німецькі католики через об'єднання, призначене для порятунку німців поза межами Рейху. Українське духовенство отримує, правда, від уряду так зване «eine freiwillige Unterstützung» – 50 РМ [рейхмарок] на місяць, але це радше «політична демонстрація», ніж реальна допомога. Крім того очікуємо, що від того треба буде сплатити 25 %.

Антикатолицьких законів Рейху до нас поки не застосовують. Священникам дозволено викладати катехизм дітям у школах. Вони не надто ангажуються в проповіді і адміністрування парафій. Хочуть регулювати шлюби, але не в антиканонічному сенсі. Ставиться завдання придиратися до духовенства, як і до всіх громадян, паспортами, дозволами і всіма рестрикційними приписами громадянської свободи, які тільки можна собі уявити. Але дозволено, наприклад, відкривати семінарії. Наша Семінарія і Богословська академія працюють більш-менш нормально.

Однак, як дамоклів меч над нашими головами, постійно нам загрожує справжнє переслідування. Мені дозволено щомісячно друкувати офіційний єпархіальний орган, тобто пастирські листи та розпорядження. Їх конфісковують з наймарніших у світі причин. Але мені все ж вдалося видати шість доволі повних номерів, приблизно по 32 сторінки кожен. Мені вдалося скликати Єпархіальний синод, який триває з великими перервами майже цілий рік і дає мені можливість бути в постійному спілкуванні з духовенством єпархії. Монастирі поступово реорганізуються.

Однак все це зовсім недостатня протидія невиновній деморалізації, якій піддаються прості і слабкі. Вони вчаться красти, вбивати, вони втрачають почуття справедливості і людяності. Я протестував проти гоміциду в пастирських листах – вони, природньо, були

конфісковані, але перечитані чотири або п'ять разів перед присутнім духовенством. Я оголосив, що вікарії можуть відлучати від Церкви за гоміцид. Я також протестував ще й листом, написаним Гімлеру, і намагався застерегти молодь, щоби вони не записувалися в міліцію, де можуть наразитися на обурливі речі.

Але все це є абсолютно ніщо в порівнянні зі зростаючими потоками морального бруду, що заливають весь край.

Ми всі передбачаємо, що режим терору буде наростати, і він обернеться зі значно більшою інтенсивністю на християн – і українських, і польських. Кати насправду звикли вбивати євреїв, тисячі невинних людей, звикли бачити пролиття крові і жадають крові. Оскільки тепер німцям все дозволено, цілком ймовірно, що їхнє шаленство не вдасться зупинити, і не буде сили нав'язати їм хоч найменшу дисципліну. Тому очікуємо, що вся країна знову зануриться в потоки невинної крові, якщо якийсь екстраординарний випадок не зупинить цей хід подій.

Єдина втіха, яку можемо отримати в ці жахливі часи, – те, що ніщо з нами не може статися без волі Небесного Отця. Я думаю, що серед замордованих євреїв є багато душ, які навертаються до Бога, бо тепер, як ніколи від віків, вони стоять – часто впродовж місяців – перед ймовірністю насильницької смерті. Доля християн, сотні тисяч яких загинули або вмирають без Святих Тайн, також у руках Божих. Як боляче бачити цих бідних дисидентів, що помирають від голоду або страдають у концтаборах, і не мати можливості нічого зробити для них. Бо насправду все, що можна зробити, є нічим.

”

Це система брехні, обману, несправедливості, грабежу, карикатури на всі ідеї цивілізації і порядку. Це система до абсурду перебільшеного егоїзму, абсолютно божевільного національного шовінізму, ненависти до всього чесного і прекрасного.

Як правило, не дозволялося служити в шпиталях військовополонених або концтаборах, де щоденно вмирають сотні – а за кілька місяців майже всі ув'язнені. Маю безрадісну і вражаючу статистику та списки. Не дозволено нашим священникам служити нашим вірним, яких багато є у Великій Україні. Справа об'єднаної Церкви страшить. Страх будь-якої згоди, бо коли режим широко і навіть вміло використовує сентенцію «Divide...» [Divide et impera – розділяй і володарюй], то це власне той режим, жертвами якого ми є.

Не додаю тут критики системи, яку Ваша Святість знає значно краще за всіх нас. Це система брехні, обману, несправедливості, грабежу, карикатури на всі ідеї цивілізації і порядку. Це система до абсурду перебільшеного егоїзму, абсолютно божевільного національного шовінізму, ненависти до всього чесного і прекрасного; ця система становить щось настільки феноменальне, що ступор – то, мабуть, перше почуття, яке відчуваєш при вигляді цього чудовиська.

До чого ця система призведе нещасну німецьку націю? Це може бути тільки таке виродження раси, якого історія ще не знала. Дай, Боже, щоб вони не потягнули у своє падіння ту частину Католицької Церкви, яка не може не відчувати контршоку від цього пекельного впливу.

Якщо гоніння набере форми масакри через релігію, то це, можливо, буде порятунком тих країн. Існує величезна потреба в добровільній пожертві крові, щоби спокутувати пролиту злочинами кров. Ваша Святість відмовили мені три роки тому ласки Апостольського благословення, за допомогою якого у своїй апостольській місії мене б визначено та призначено на смерть заради порятунку моєї єпархії. Я не наполягав, будучи переконаним, що Ваша Святість бачить краще за мене; я, здається, втратив кращу, а може, єдину можливість при більшовиках. Але ці три роки навчили мене, що я не достойний такої смерті.

І я зрозумів, що жертва мого життя, ймовірно, мала би меншу цінність перед Богом, ніж молитва дитини.

Нині я прошу тільки особливого благословення для моїх молитов і зречень. Величезна частина цих зречень призначена для всієї Католицької Церкви, невелика ж частина залишається для моєї єпархії і мого люду, але ці жертви будуть плідними тільки завдяки благословенню Вашої Святости і Божої ласки, яку це благословення принесе нам.

А тому, схилившись ниць до стіп Вашої Святости, я молю бути настільки ласкавим, щоб уділити своє Апостольське благословення моєму бідному народові, бідному духовенству моєї бідної єпархії і моїй недостойності.

Подано за: «Збруч»;
перекладено за виданням:
«Actes et Documents du Saint-Siège» [ADSS],
vol. 3/2, документ № 406, сторінки 625–629

СТУПИТИ НА ДОРОГУ БРАТЕРСТВА (29)

Знайомимо вас з новою енциклікою Папи Франциска на тему братерства та соціальної дружби. Останній розділ енцикліки «Fratelli tutti» має назву «Релігії на служінні братерства в світі». У ньому Папа Франциск роздумує над тим, що різні релігії, виходячи з визнання цінності кожної людини як створіння, покликано бути сином чи донькою Бога, роблять цінний внесок у побудову братерства і захист справедливості в суспільстві.

За словами Святішого Отця, діалог між визнавцями різних релігій ведеться не тільки як дипломатія, люб'язність чи терпимість, бо його мета – «дружба, мир, гармонія, обмін цінностями та моральним і духовним досвідом в душі правди й любові». Як віруючі, ми вважаємо, що «тверді та стабільні мотиви заклик до братерства» не є можливими, «якщо не відчинимося на Отця всіх людей», бо «сам розум може прийняти рівність між людьми і встановити принципи громадянського співжиття, але не може закласти принципи братерства» (271–272).

У цьому контексті Папа Франциск цитує енцикліку «Centesimus annus» свого попередника Івана Павла II, який 1991 року писав: «Якщо не існує трансцендентної істини, підпорядковуючись якій людина набуває повноти самоусвідомлення, тоді не існує жодного надійного принципу, який гарантував би справедливі стосунки між людьми,

Леонард Фрід, Ватикан, 1958 р.

”

Якщо музика Євангелія перестане звучати в наших домах, на наших площах, місцях праці, в політиці та економіці, то вимкнемо мелодію, яка нас надихала боротися за гідність кожного чоловіка і кожної жінки.

а їхні класові, групові, національні інтереси неминуче протиставляться один одному. Якщо не визнавати трансцендентної істини, тоді торжествує сила влади, і кожен прагне до кінця використати засоби, які перебувають у його розпорядженні, щоб нав'язати власний інтерес або власну думку, не беручи до уваги прав іншого. [...] Отже,

коріння сучасного тоталітаризму можна впізнати у запереченні трансцендентної гідності особистості, видимого образу невидимого Бога, яка вже саме через це, за самою своєю природою, є суб'єктом прав, які ніхто не може порушити: ні індивідуум, ні група, ні клас, ні нація чи держава. Цього не може зробити навіть більшість будь-якої суспільної групи, виступаючи проти меншості» (273).

Святіший Отець стверджує, що «виходячи з досвіду віри й мудрості, яка накопичувалася віками, і також із досвіду багатьох слабкостей та падінь», визнаючи різні релігії знають, що «проповідання Бога є добром для наших суспільств». Пошуки Бога щирим серцем, якщо вони не заплямлені ідеологічними чи корисливими інтересами, допомагають нам бачити один в одному супутників і справжніх братів і сестер», – пише він, нагадуючи про те, що говорив, зустрічаючись у вересні 2014 року з представниками різних релігій та християнських конфесій в столиці Албанії Тірані, а саме, що «коли в ім'я якоїсь ідеології Бога хочуть викинути з суспільства, то це закінчується почитанням ідолів, і людина швидко губиться, її гідність топчуть, її права порушують».

Як зазначається в Документі з Абу-Дабі про загальнолюдське братерство, «найважливішими причинами кризи сучасного світу є знеболене людське сумління, відхід від релігійних цінностей, індивідуалізм і матеріалістичні філософії, які божествлять людину і заміняють вищі й трансцендентні принципи дочасними й матеріальними цінностями». Отож, «неприпустимо, щоби в публічних дебатах право голосу надавали тільки людям від влади та від науки», але повинен залишатися також простір «для релігійної рефлексії, за якою стоїть досвід і мудрість століть» (274–275).

«З цих причин, – підкреслює Наступник святого Петра, – Церква, хоча й шанує автономію політики, не обмежує свою місію тільки приватною сферою». Навпаки, вона не «може і не сміє стояти осторонь» при побудові кращого світу, і повинна намагатися «пробудити духовні сили», які можуть збагатити все суспільне життя. Релігійні служителі не можуть брати участь, властиву світським людям, в партійній політиці, але також «не можуть нехтувати політичним виміром життя», який спонукає постійно звертати увагу на загальне добро і турбуватися цілісним розвитком людини (276).

Як навчає Другий Ватиканський Собор в декларації «Nostra Aetate», Церква цінує Божу дію в інших релігіях і не відкидає нічого, що є в цих релігіях правдивим і святим, як також зі щирою пошаною ставиться до тих способів життя й поведінки, тих настанов та вчень, «які часто несуть у собі промінь тієї Істини, яка просвітлює всіх людей». Але ми, як християни, додає Папа Франциск, не можемо приховувати, що «якщо музика Євангелія перестане звучати в наших серцях, то втратимо радість, яка випливає зі співчуття, ніжність, яка ви-

пливає з довіри, здатність миритися, яка випливає з усвідомлення, що ми завжди будемо тими, яким простили і послали в світ. Якщо музика Євангелія перестане звучати в наших домах, на наших площах, місцях праці, в політиці та економіці, то вимкнемо мелодію, яка нас надихала боротися за гідність кожного чоловіка і кожної жінки». І якщо інші люди п'ють з інших джерел, «для нас цим джерелом людської гідності й братерства є Євангеліє Ісуса Христа» (277).

”

Неприпустимо, щоби в публічних дебатах право голосу надавали тільки людям від влади та від науки, але повинен залишатися також простір для релігійної рефлексії, за якою стоїть досвід і мудрість століть.

Святіший Отець підкреслює, що Церква «покликана втілюватися у кожному місці й бути присутньою на всій землі впродовж століть», бо саме це означає «католицька», а тому «може зрозуміти, виходячи з досвіду благодаті й гріха, красу запрошення до універсальної любові». Бо, як повчав святий Павло VI, «нас стосується все, що людське. [...] Там, де представники народів збираються, аби встановити права і обов'язки людини, ми радіємо, коли нам дозволяють брати в цьому участь». І для багатьох християн цією дорогою братерства прямує також Божа Мати, Яка отримала під хрестом «універсальне материнство» (278).

«Ми, християни, просимо, щоб у країнах, де ми становимо меншість, нам гарантували свободу, так як ми сприяємо нехристиянам там, де вони становлять меншість. Існує фундаментальне право людини, про яке не можна забувати на дорозі братерства і миру: це свобода віровизнання усіх релігій», – наголошує Папа, підкреслюючи, що ця свобода проголошує, що можемо «досягти згоди між різними культурами і релігіями». Й у цьому контексті він звертається із закликом до християн просити в Бога «зміцнення єдності в Церкві, єдності, яка збагачується відмінностями, які поєднуються завдяки дії Святого Духа». Бо «не можна забувати» про прагнення Ісуса Христа: «Щоб усі були одно». Адже чуючи цей заклик, «із боєм визнаємо, що процесові глобалізації досі бракує пророчого й духовного внеску в єдність усіх християн». Однак, хоча ми ще прямуємо дорогою до повної єдності, «маємо обов'язок разом свідчити про любов Бога до свого люду і разом служити людству» (279–280).

Новини Ватикану на основі перекладу українською мовою, поширеного єзуїтською спільнотою в Україні

Управа Шкільного Товариства Рідна Школа вітає Вас з прийдешнім Різдвом Христовим та Новим роком. Нехай він стане для кожного з Вас початком нових сподівань, обнадійливих змін, здійснення мрій. Хай завжди береже Вас Бог, рік прийдешній буде сповнений радості, миру, тепла, світлих помислів і щирих надій!

Здоров'я Вам, миру і любові. І хай у ваші домівки завітає дзвінка коляда і смачна кутя.

Христос рождається! Славимо Його!

ІВАН ГРЕЧКО: «ТА ВОНИ ЗРАЗУ СЛІДИ ЗА ТОБОЮ ЗАТИРАЛИ, АБИ ТИ НАВІТЬ В ДУМЦІ НЕ ВЕРТАТИСЯ ДЕСЬ ТУДА»

Іван Гречко, 2021 рік. Світлина: Вікторія Ходор

Громадський діяч Іван Гречко розповів про міжвоєнне дитинство та дорослішання у часі війни. Поділився про те, як брав участь у відродженні УГКЦ та співпрацював з отцем Володимиром Стернюком, про долучення до заснування Народного руху України, і головне – як став патріархом львівського колекціонування й зібрав найфундаментальнішу в Україні колекцію ікон на склі.

Іван Гречко народився 19 січня 1929 р. у с. Рафайлова (тепер – Бистриця), Надвірнянського повіту, Станіславівського воєводства (тепер – Івано-Франківської області) у сім'ї Михайла-Константина та Євдокії Гречко. Окрім нього, було ще двоє дітей – старший брат Ярослав та молодша, 1934 р.н., сестра Оріся.

Батько та брат Ярослав були у підпіллі. Ярослав замордований у тюрмі у 1946 р.; того ж року помер вдома і батько. Мати Євдокія та сестра Оріся були депортовані у Сибір в 1947 р. Євдокія – у спеціальне поселення неподалік станції Яя, Кемеровської області, РРФСР; а Оріся – в Архангельську область, РРФСР. Івану вдалося заховатися під час виселення

в будинку свого шкільного товариша.

У 1947 р. поступив в Політехнічний університет на механічний факультет; під час весняних екзаменів був заарештований та перебував у тюрмі на Лонцького у Львові. У 1948 р. поступив у Лісотехнічний, який закінчив у 1953 році.

Зібрав колекцію гуцульських ікон на склі, яку в лютому 2013 р. передав Українському Католицькому Університетові.

Співзасновник і голова Клубу греко-католицької інтелігенції «Обнова», Голова комісії свободи сумління Народного руху України. Брав участь у діяльності катакомбної УГКЦ та у її виході з підпілля.

МІЖВОЄННЕ ДИТИНСТВО: ВІДГОМІН ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

► **Який ваш найперший спогад із дитинства?**

Іван Гречко: Десь від двох років, певне. Як десь мені попав якийсь олівець в руки, то я десь на татовій знімці, ззаду там (була така велика знімка татова з тої воїни першої) намалював такого козака. Но то так слухалося все про козаків, то шось таке було в уяві дитини, велике, українське, героїчне. А вже як ходив до школи, то я вже малював добре, мав такі великі альбоми польські, то сі називало «блок», от, то там я собі малював. Я мав таких п'ять альбомів. Там були всякі мої малюнки дитячі.

► **А що ви малювали?**

І. Гречко: Жовнірів, козаків, Стрільців Січових переважно. Мелітарна тема була цікава, бо то сі оспівувало, то ся говорило цілий час і то ся хотіло малювати. То я собі малював добре, як на хлопчика. Так шо я навіть думав йти в якусь школу малярську, як вже доріс, но але потом інакше ся стало.

Та й про то сі слухало, бо як то було колись, знаєте, приходила пізня осінь, десь так від Покрови вже починаючи, роботи в полі нема, вже газди сі сходять ввечір до якоїсь хати.

В нас така хата була... Всі курили страшенно... Мама коло кухні шось там робить, сестра коло мами сі крутить, ну а я сиджу на запічку: «Сиди тихо, биз не заваджев, бо газди прийдуть, аби не обзивався».

Там сиджу та й слухаю, як вони говорять. Про що? Що головна тема була? Історія тих старих наших, то бувші Січові Стрільці з тої першої воїни. Ну, як вони болюче переживали уже тепер. Вже та воїна давно минула, вже Польська [держава] була, чого вони програли воїну?

Батько Івана Гречка – Михайло.
Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

То я так подивляю тепер, роздумуючи, який глибокий патріотизм вони мали, що тільки про то говорили. Не господарка, не діти, ні нічого – як вони воювали, чого програли воїну, чому той, хто ними керував, чому так не робив? То була велика історія, то були переживання тої історії назад.

► **Збереглись десь ті малюнки чи ні?**

І. Гречко: Та де! Та то як повивозили на Сибір, то відразу в хату завалили, та й всьо, що в хаті було пішло грузом. Радянська влада не потискувалася. Та вони зразу сліди за тобою затирали, аби ти навіть в думці не вертатися десь туди.

► **Отож, у вашій сім'ї було важливо берегти традиції. Пам'ятаєте, як ходили колядувати?**

І. Гречко: Ну, та по-перше, треба було мати мондор такий коляданський. Треба було мати таку корону – робили з папендеку, як то сі тоді називав, обклеювали його золотою якоюсь пuzліткою і такий самий шарф, в якусь сорочку старшого брата треба було одітися, аби тепло було. Біла сорочка вишивана, підперезана була якоюсь крайкою або якимсь татовим паском военним. О, і на вуха треба було мати якісь навушники, бо то зимно було, тоді зими були страшні. І чоботета, бо то сніги були дуже великі. Тепер нема взагалі снігу, а то де, як зима приходила, то такі були морози, що не раз двері отако в хаті примерзнуть, бо там вже сніги були, то там вже тепла не було. За ніч двері примерзали, до того, щоб їх відкрити, треба було горечов водов

поливати, аби то розмерзлося, то я не знаю, як виживали люди.

ВІЙНА

► **Пам'ятаєте початок війни?**

І. Гречко: Значить, поляки втікли, совіти ще не прийшли, за дві неділі аж прийшли. Знаєте, то люди всі очікували, що то буде, вгадували, що то буде. Бо люди проінформовані були, що діялось на радянській Україні в 1930-х роках: то мордували, вивозили на Сибір, як голод там був, то всьо церква говорила. З казальниці, з проповіді, священники всьо говорили, ну і преса була: була газета «Народна справа», «Наш прапор», то писали.

То так сходились ввечір газди до хати. Оден, хто вмів читати, хто, як казали, знав письмо – читав, і всі потом обсуджували, дискутували, як би то мало бути, як то було, а чому так не було. Знаєте, дуже цікаво. Я так згадую тепер, як про велике свято якоесь. Які то були патріотично наївні тоті старі газди. Такі віддані національній справі страшенно були.

► **А як змінилося життя після початку війни?**

І. Гречко: Ну та як, прийшли і дві неділі не було ніякої науки в школі. Потому прийшли, відкрили школу, школа далі поділена: хлопці і дівчата, ми зачинаємо по-польськи вчитися, так як то було. А потом за якийсь час вже падає сніг, ми дивимось через вікна так на дороги, як падає сніг – ведуть дівчат до нас до школи. Йой, дівок ведуть до нас, що то буде, як буде та школа виглядати? Прийшли і змішали класи між собою: хлопці з дівчатами, старші з молодшими. І перейшли на українську мову.

І перша пісня, яку ми вчили українську, той учитель, який за Польщі нас учив, так і тепер вчив, на скрипці грав: *«Ішли женці жито жати та й забули серпи взяти. Серпи взяли, хліб забули. Отакі ж то женці були»*, – о, то така перша пісня, яку українською вивчили.

► **А відбувалися якісь репресії?**

І. Гречко: Но, то як же! Повивозили на Сибір відразу, я вам кажу. Банах, Николайчук і Гриїша – то були адвокати, які керували національним рухом у повіті, в районі, то їх відразу. Прийшли і зразу за ними слід пропав до нинішнього дня. Бо то шо моїх були (матір та сестру), то вже після війни, цеї Другої світової повивозили.

► **Що відбувалось, коли прийшла німецька влада? Чи якоесь організувались українці?**

І. Гречко: Відразу відкрили «Просвіту» бувшу та й всі ті організації, які були: «Пласт», «Союз Українок». Всьо то відразу погрупувалося, вмiли зорганізуватися. Вони тоді ходили в отаких мазепинках, кашкетах таких.

► **А єврейське населення?**

І. Гречко: Як німці прийшли, так відразу восени 1941-го зробили гетто, два гетто було: одне для бідних жидів, друге – для багатших. То за якийсь час їх зачали водити в Буковинку, такий був в нас ліс, і там їх розстрілювали.

Тепер не раз пишуть, шо і наші поліцаї. Нічого наші поліцаї тут такого не допускали. Була така зондеркоманда, яка виконувала ті людовбивчі акції. А наші поліцаї, то тільки далеко, бо дітиска, хлопчиска бігли дивитися, куда то женуть тих

Захоронка. У центрі сидить вихователька Емілія Кочержук, стоїть третій зліва Іван Гречко, Надвірна, 1934. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

жидів. Ціла велика-велика колона йде тих жидів з дітьми, з жінками, дітей несуть на руках. Я собі пригадую то, бо і я бігав також дивитися. А поліцаї наші відганяли: «Тікай, хлопчиско, бо зараз дістанеш буком та й підеш, плачучи до хати. Тобі нашо того?».

Ну та й шось ми виділи, поки їх там допроваджують до Буковинки, а потім там вже пук-пук-пук-пук-пук-пук, та й всьо. Та й шось їх там кілька тисяч набили, чи кількасот, я вже не пам'ятаю.

► **Може якось чи були, чи бачили гетто?**

І. Гречко: Так-так. Я сам ходив у гетто.

► **А чого ви ходили?**

І. Гречко: Їсти носив. Були знайомі жиди там. Хлопчиська десь собі в тій огорожі відорвуть якусь лату та вже лізуть з якимось клунком, що тобі мама передала: «Понеси то там, до тих інших, передай їм, бо вони голодують тепер». Та й поніс, та й всьо. Та й відти виліз, та подивився, що ніхто не йде, побіг додому.

► **Чи знаєте ви щоб в Надвірній хтось переховував євреїв?**

І. Гречко: Так, були такі, що переховували. Навіть моя тета була переховувала. Вона не мала дітей, то вона взяла маленького жидика такого, аби їй корову пас. А потому такий татів, оден десь якийсь найшовсі, кумівства бавився, пішов та й взяв того хлопчиська до гетто, і його там застрілили. Так мені жель було, бо він пас корову, та й я пас, та й мали шо говорити. Він вже говорив добре по-українськи, бо так то вони в більшості говорили по-польськи, жидики. Ну польська держава, то й всьо. Але вже ближче було до українства, то вони вже по-українськи почали говорити.

ДЕПОРТАЦІЯ

► **Розкажіть, про репресії щодо вашої сім'ї. Про виселення мами.**

І. Гречко: То було в зимі десь, яке то свето було... Дмитра, так. Приїхала фіра, вони вже були готові йти на фіру. Мама кричить: «Івасько, нас вивозять». Бо я спав у тети, бо то зима, а в нас не було де оте ліжко поставити, я вдосвіта вставав та й біг до хати, бо то вже знали, шо будут вивозити, я ніби ховався так.

Йду до хати, темно ше на дворі, думаю – солдат стоїт під дверми. Думаєся, ого, то вже біда.

То я тільки до хати, а мама: «Йой, Івасько, нас вивозять на Сибір». Я кажу: «Байка, мамо, будемо і там жити». А то зима, сніг, я був тільки в сорочині та й черпаю з цебра воду, треба вмити хоть лице. З цебра капнув і, тут мисль: «Та не, я не поїду!». І я поміж хати так хочу йти, а солдат: «Ты куда пацан?», я кажу – «В уборну».

Та я поза хати уже сусідські, а там внизу ше такий був, як казали, шанець – канава, в яку наше войско ховалося в войну. Та я в тій сорочці, мокрий, біжу до такого свого шкільного това-

риша. То була якась далека фамілія. Він жив тільки з вуйком, а вуйко пішов на войну, та й його там і вбили. Та й служниця там була, бо не мав тата й мами – вони десь швидше повмирали.

Я до него та й так стукаю в вікно, а вона сі називала Афія. «То хто?» Я кажу: «Я, Афію». Вона відкрила двері, знаєте: «Йой, Боже, ти такий голий! Тебе відки несе?». Я кажу: «Нас вивозять на Сибір». «То ходи швидко до хати» та й відразу мене до того фіге, до того мого ровесника, під перину на ліжку. Я ше там відогрів трошки, та вже я там також потом сі ховав.

А маму вивезли в Кемеровську область, станція Яя. Я дивився на мапу, то була північно-східна якась місцевість тої Кемеровської области. Ну, а сестру десь там в інше місце дали.

Як уже Сталін вмер, то я затіяв писати до всяких таборів, до Москви, знаєте, в Верховну Раду, у радянську, і всюди, аби її пустили: маму до сестри або сестру до мами. То маму пустили до сестри, мама потому переїхала і була там, в Архангельській области на півночі, то вони вже там доживали.

Бо сестра там заміж вийшла, за такого самого, з Богорочан, і мали дитину: маленька дитина, то куда в зимі їхати, а мама поїхала.

А як я зустрів маму на вокзалі, у Львові... Мама така маленька, така якась згорблена, знаєте, якийсь там тлумачок на плечах тримає. А я так підійшов, та й... не хочу казати, бо то серце болит...

Іван Гречко (в центрі) з товаришами, Надвірна, 1946 р. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

► **А, власне, маму і сестру вивезли, а тато і брат?**

І. Гречко: Тато був в партизанці, потому дістав язву, прийшов додому та й вмер десь в 1946-му. А брат... Якось його злапали, та й завезли, здається, чи в Станіслав, чи в Львів, та десь тут його закатрупили. Я потом робив всякі старання: писав у ті *главные управления лагерей*, НКВД, куда хочете – не дали мені ніякої відповіді.

► **Що особливо мама взяла з собою на виселення?**

І. Гречко: Молитвенник... Вона там була за ксьондза. Там було багато жінок наших. Вони сі збирали у неділю (тако як не йшли на роботу) та й мама їм читала, та й співали. Тільки шо не могла причащати їх, бо то для причастя потрібний священник, аби посвятив дари та й всьо. А так решта: ті всі богослужіння, ті всі співи, то всьо йшло їм.

Матір Івана Гречка – Євдокія. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

► **То коли ви її відвідували, то вона так само там була у ролі священника?**

І. Гречко: Та-та. Я навіть сам був раз на такому, дивився як вона їм паски святит.

ЛЬВІВ: ТВОРЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ПІДПІЛЬНА ЦЕРКВА

► **Батько помер, маму виселили, а вам вдалось втекти. Що було далі?**

І. Гречко: А далі я поступив в Політехніку – і там мене так само заклали. Арештували мене, так як усіх тих моїх колегів: де ж тоді шось вісімнадцять, здається, забрали, з одної групи, серед екзаменів. Страшні арешти проходили, бо то студентська молодь була, така національно підбудована. Радянська влада дуже добре то знала, з ким вона має діло. І знала кого арештувати. Аби обезголовити національне мислення. Та й пару тижнів потримали, потовкли, побили. Я сі до нічого не признавав, та й випустили.

► **А при вступі хтось питався про те, що ваша мама була виселена?**

І. Гречко: Не, при вступі – не. Я написав брехливу таку, як треба, біографію, що тато десь працює, мама колгоспниця чи хто там. Такі дуже радянські біографії. Люди далекі від політики, від релігії. Тільки трудові.

► **А чим були зумовлені арешти? Молодь студентська щось робила, займалась громадською діяльністю?**

І. Гречко: То була молодь організована по три, по чотири межі собою. То було підпілля, то всьо діяло на засаді Декальогу України: «Про справу не говори з ким можна, а з ким треба». І тим сі користували, і того сі тримали, бо знали шо раніше чи пізніше будеш арештований. І чим менше ти знаєш, тим менше з тебе виб'ють потому. І були зустрічі, звичайно в неділю все.

► **А про що розмовляли на таких зустрічах?**

І. Гречко: Та про Україну, але в такому далекому майбутньому, якого ніхто і не видів, але говорити треба було. Ми собі, я все кажу, ми не стільки виборили Україну, як виговорили її. Розумієте? Бо щоби здобути державу, треба багато крові пролити, а нам держава попала ні з того, ні з сього, то ми і тепер тоту кров проливаєм. Як слухаю по радіо: то двох убили, то штирьох, то одного. Думаю си: «Боже миль!» Мені кров з серця капає, знаєте. Бо та кров, яка в минулому, там не рахується, не важиться. Вона є в пам'яті тільки, нема в серці. А ті теперішні молоді люди, і все якось так... Є якась доля – чи нашого народу, чи так має бути. Так ся буде держава, видно.

► **Що було після того, як вас відпустили?**

І. Гречко: Поступив в лісотехнічний на другий рік. Той рік пропав мені, то я закінчив з відзнакою той лісотехнічний інститут. Потому дістав направлення в Коломию, в технікум викладати. Побув там шось три місяці – не, мене тене у Львів.

Приїхав до Львова – я вже можу йти куда хочу. Іду я по Академічній – та вулиця була місцем збору всьої молоді львівської, студентської. Я вже на военний завод влаштувався тут, у Львові, працювати в технічний відділ, перша кляса.

Йду в обід: «Сервус, Іванко!»; «Честь!»; «То хто?

То ти, Левка?». То та товаришка моя, шо її були вивезли родину, та й ми ся добре знали. «Ти шо робиш?» Я кажу: «Та я приїхав до Львова, хочу у Львові бути». «Ну і що?» Та я кажу: «Та я влаштувався». «Де?» «Та на военний завод» «Ти ходи до нас». «Куда? Де ти працюєш?» «В ТЕПі».

Теплоелектропроект – то величезна організація інженерська була, електростанції проектували по цілому Союзі. «А як там?» «Та файно. У нас молоді багато. Будеш з нами: багато є хлопців наших, дівчет». Всьо, я пішов тудя.

► **До якого часу ви там пропрацювали?**

І. Гречко: Як ся радянська влада завалила, а мені тоди стукнуло 60 років, то вже був пенсійний вік, то ше по тих радянських законах. Але то вже тоді «Рух» був. І я був у «Русі» – у тій центральній управі, займався комісією свободи сумління. То релігійні справи.

Бо то всі ті шо інші були, вони якось в тих справах релігійних були далекі, а я підпільно тої Церкви тримався. При Стернюкові, небіжчикові, я був в него таким, знаєте, приватним секретарем. От, і я був у тій комісії по церковних справах, то було тоди дуже важне, бо церкви виходили з підпілля.

Іван Гречко, владика Володимир Стернюк, владика Софрон Дмитерко. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

► **Розкажіть більше про вашу участь у виході Церкви з підпілля. Про роботу з отцем Володимиром Стернюком?**

І. Гречко: Як він уже став єпископом, то радянська влада, КДБ всьо знали, він уже мусів більше сидіти в хаті, не ходив нігде помежи люди, вже навіть борідку запустив, бо так ніби наш обряд то вимагає.

Я приходив і шось йому розкажу, шо сі діє на світі, шо його цікавило. Він мені шось розкаже. Він був програмний чоловік: мав програму нашої Церкви, як вона має виходити з підпілля, то мені було цікаво. А я, як кожний молодий, уже хочу робити, а він то якось вмів всьо гальмувати темперамент, і він каже: «Ходе не про мене, ходе про Церкву».

І Стернюк сказав мені: «Я відправлю першу Службу Божу в нашому обряді, на церкві Преображенській на Різдво». А він же не знає, як має архиерей себе вести при престолі та й коли благословити, коли шо.

Був такий сторож церковний, дуже файний чоловік. Його син був у Москві, вчився у семінарії

Перша свята літургія у поверненому храмі св. Юра, 19 вересня 1990 року. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

духовній. Але наші люди були. Син приїхав вже, тепер си і наша руханка зачала. «Мій син буде стояти, – каже, – ззаду іконостасу і буде йому показувати, коли благословити». І так сі відбула перша Архиєрейська Служба Божа Стернюка.

Розумієте, але то з'їхалася тоди вся інтелігенція наша зі Львова, з Чернівців. Івасюки приїхали. Я, ніби якийсь церковний посіпака тут, та я вже з ними сидів на передних місцях, там знімали всьо, фільмували. Величезна була подія тогди. Фантастично всьо тоди було.

► **Розкажіть про ваше середовище у 1960-х? Про львівсько-київські експедиції на Гуцульщині. Там був тоді Іван Світличний і Богдан Горинь, вони це організували. Можете розказати про цю експедицію?**

І. Гречко: Я був звезаний з Горинями, з Богданом і з Михайлом. Ті ідейні справи нас дуже в'язали. А вони були зв'язані з Києвом, з свідомими українцями, що почали тоді також там піднімати голови потрошки.

Вліті вони приїхали до Львова, шось їх було там восьмеро чи дев'ять, дівчата і хлопці. І хотіли в Карпати. Вони всі відти, ніколи не були в Карпатах. Карпати – то була якась така «mglista dal» [туманний простір-Ред. ХГ], як каже поляк, для них. А Горині також не знають Карпати, бо вони з Ходорова. Та й до мене Богдан: «Слухай, може би ти пішов?». «Йо, давай!»

► **А пам'ятаєте, який маршрут був в тій експедиції?**

І. Гречко: До Надвірної приїхали. У Надвірній в тети мої в stodolі переночували. А тети син загинув в тій тюрмі десь. Тета сама жила з вуйком, наварила таку вечерю нам велику. Молоді люди, дивиться, файні люди. Тета в кухні, двері відкриті, там в великій хаті ціла купа нас – і львівські, і ті київські. Та й співаємо. Знаєте, я говорити не можу... Бо то я, як тету згадую, то тежко... Ми співаємо, а вона варит ту вечеру, плаче. Все думає: «Таки десь якби був мій жив, так би був таки може водив товаришів». А то я тепер мушу, отако. Не знаю, шо вона думала, знаєте.

Ми там побули, відти переїхали на Скит Манявський, то була руїна. То сі дуже всьо подобало тим киянам, та й всім, тим нашим навіть, які там не були. Відти вже пішли туда гет на Сивулю. А відти перейшли вже сюда на Чорну Гору.

Боже милий! У полонинах ми сі здибали з пастухами, з тими гуцулами, та й ці кияни говорять шось з ними, а ті не розуміють, бо ті мають таку свою мову – гуцульський діалект, він тяжкий, вухо до него не привикло.

► **А під час тої експедиції, шо ви робили крім того, шо ходили по горах? Про шось говорили, обговорювали якісь плани, як це було?**

І. Гречко: Ну а як же! Кожен вечір то були такі інтелектуальні ватри. Сідаємо навколо тої ватри і якусь тему піднімаємо. З нами був Романів Олег. Такий розумний хлоп був. Та й Світличний, Богдан Горинь. І решта. То були інтелектуали, то не були звичайні «робочі кляси», як то казали. Їх цікавила політика, тим більше в партизанському краю нашому, бандерівському, як то тепер кажуть (тоді не було того слова).

І їм цікаво, як ті люди були, як вони жили, як ті партизани жили, чим вони користувалися, шо вони їли, яка зброя в них була, яка ідеологія, яка ідея була загальна така, державницька. То були дуже цікаві такі бесіди, знаєте, молодіжні. Такі усвідомлюючі.

Люся Стринадюк, NN, Атена Пашко, Іван Гречко. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

► **У вас було дуже добре середовище – і завдяки цікавості до мистецтва у вас з'явилося багато знайомих митців та інтелектуалів. Розкажіть трішки про це.**

На іменинах у Романа Сельського, 1 грудня 1980-ті рр. Зліва направо: дружина іменинника Ася, Роман Сельський, Іван Гречко, Олесь Середа. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

І. Гречко: Я був у дуже добрих стосунках з різними. Я дуже багато маю картин Сельського. Трохи по-продував, бо таки треба було десь якийсь гріш на то. Ну і як – я то записав усьо Українському Католицькому Університету.

Патик був такий, знаєте, добрий художник – то був такий мій колега. Два роки старший від него, але ми в дуже добрих стосунках жили.

Крип'якевич то, знаєте, то був син того великого історика. Я з ним був такий близький, тримав до Христа мою дочку. О, то вже таки інтелегентний чоловік, я багато взев від него. Я до него приходив: «Ходи, Івасько». Я дивлюсь – така величезна бібліотека: всюди книжки. Підтримував мою цікавість в іконах. Каже: «Збирай, то є дуже пожиточна річ, щоб збирати оті старинні наші речі. То вже всьо є історія наша, того вже більше ніхто не зробить. Але зачнеш, – каже, – якось так уже є з людьми, шо вони за якийсь чес: за покоління, за два зачинають тужити за тим, шо було. Зачинають шукати слідів до. Вивчати того, шукати то». Я на то сам зайшов, то на собі переконав, переконався.

Іван Гречко, отець Мілян, Ігор Калинець, Ірина Калинець біля храму св.Євхаристії, Львів. Джерело: приватний архів Івана Гречка. Оцифровано Магдою Дзвін

► **Ви брали участь в організації самвидаву «Євшан-зілля», розкажіть про цей етап.**

І. Гречко: Таким знаєте ініціатором, пропагатором ідей була Ірка Калинцева. Вона мала на то голову: вміла і подати, і назвати, і написати, і говорити. Тій жінці треба великі пам'ятники буде колись ставити.

То в неї сі збирали на кухні такій невеличкій. Як приходило четверо та й сідали, то четвертий вже мусів стояти коло порога, бо не було місця. І всьо там, на тій кухні, і пиласі кава, і говорилося, і вино сі пило, як треба було, і пліткувалосі, і жартувалосі, і говорилося про справу ту, яку треба зробити було. І вона відразу програмно говорила.

То сі на тонкому тому папері, папіросному... У п'ятох екземплярах на машинці друкувалося, а потому сі роздавало і люди повторювали, і то йшло по людях так уже незалежно від нас.

Колекція «червоних образів» на склі Івана Гречка у Музеї УКУ. Світлина: Наталія Хасаншін

► **Ще б хотіла запитати про колекціонування. Як зробилась така ідея – збирати ікони?**

І. Гречко: Як я вам казав, шо я сам малював дуже, і мене тягнуло то до того всього, шо фayne, і шо святе. А я колись такі ікони видів на Гуцульщині, на шклі мальовані – й так мені то сі подобало. То я все собі так думав: Боже, як я вже колись буду мати свою хату, то я собі таких зо три ікони візьму, аби я мав в хаті, та й буде з мене.

Ну і, як вже мав свою хату, розумієте, то поїхав в село Голови, послідне село в горах, там за Криворівнею вже. Я поїхав туди. Та й якось собі привіз ті ікони, так сі дивлю на них, треба їх вперед було трошки відмити, бо то трошки і порохами припало, і десь там якісь таргани чи блошисі здохлі були за іконов.

Та я сі тішу, так сі дивлю на них – такі вони мені якісь милі, шо знаєте, видко, так мене десь потягнуло підсвідомо в ті часи, коли я їх перший раз увидів.

► **Чи не боялись радянської влади? Що хтось розкаже, шо збираєте ті ікони?**

І. Гречко: Боже, сохрани! Та то ж треба було мати агента, там він ходив, старий чоловік такий, такі шо на Сибірі був з моїми, такий поважний чоловік по людях випитував, а потому я з ним ішов.

Колекція «червоних образів» на склі Івана Гречка у Музеї УКУ.
Світлина: Наталія Хасаншін

А в кожному селі був же мільйонер, розумієте: «То хто? Шо то за чоловік якийсь львівський, такий незнаний?». Мільція була на кожному кроці. «Та тото мій знайомий чи то син мого знайомого, то свій чоловік». Вже я маю, як би сказати, легітимацію. І там возьму тих зо три ікони в мішок, файно зав'єжу та й до Коломиї, в Коломиї на поїзд і до Львова – рано-раненько я вже є тут.

Приніс до хати – виніс на балькон, та й боюся відкривати, думаю, або якісь таргани зараз мені в хату налізут; прийду з роботи та й помаленьки витягаю по одній, витираю.

Потому мусів ся навчити реставрувати там, де мали якусь утрату. А то нема кого питати, реставрації не було тої, того я мусів сам десь находити якісь польські підручники старі, до того сам доходив. Питавсі старих людей, як то колись малювали.

► **А яка найперша ікона ваша?**

І. Гречко: Я не знаю, я вже не тімлю чи «Покрова» чи то Матінка Божа, шо тримає, шо тримає такого

Ісуса в пеленках, такого на руці. Але, пам'ятаю, що була дуже, дуже файна.

► **Як ви підсумовуєте для себе своє колекціонування?**

І. Гречко: То є якась моя засада така, шо я ті речі, які я збирав, які мене радували, коли їх притягував додому, і так як я вам казав, відчищував їх від усього. То я робив з них такий експозиційний матеріал, то я мав від того великий кайф, як ви тепер говорите всі молоді. Але я ніколи не вважав то власністю, то всьо було чи церковне, чи народне – і я є тільки тепер депозитарієм того тимчасовим. Але то всьо належит цілій нації чи народу, як то дуже грімко говорити.

Іван Гречко та Христина Рутар, Ліана Бліхарська під час інтерв'ю.
Світлина: Вікторія Ходор

Христина Рутар, «Історична правда»

Це інтерв'ю підготовлене завдяки підтримці Чесько-українського форуму громадянського суспільства. Збережено мову оригіналу